NEMZETI NŐNEVELÉS.

XX. ÉVFOLYAM. 1899. OKTOBER. VIII. FÜZET.

CSALÁDI NEVELÉS.*

Társadalmunk lelkét minden irányban a külső csillogás démona tartja lekötve. Ez az a rettenetes bálvány, a melyért társadalmunk teljesen elfordul lelke világától, a melynek szülő gyermekét, az egyes ember lelkiismeretét, a társadalom nemzetét áldozza fel, azért kimondhatjuk, hogy összes társadalmi betegségeink kutforrása, középpontja, gyökere: a kifelé való élet. Ez tette tönkre a magyar középnemesi (gentry) osztályt, ez teszi tönkre ma mindazokat, a kiknek kezébe a nemesi birtokok vándoroltak ugyan, de a kik a nemesi osztály e tulajdonságát is eltanulták vagy utánozzák. Ezért lesz mind általánosabbá az eladósodás és nem csoda, ha a társadalmi téren lassankint minden csak alku tárgya lesz és üzleti kérdés ott is, a hol eszményekért kellene élni, munkálkodni.

Igaz ugyan, hogy e társadalmi betegségek általánosak; sőt mondjuk meg azt is, hogy több európai nemzet, köztük épen azok, a kiket utánozni szeretünk pld. Franciaország, Németország, de még Amerika is, jóval előttünk járnak és messze előttünk halad Ausztria is. De ki volna az, a ki csak azért igyekeznék a lejtőn még lejebb haladni, mert már más az örvényhez közelebb jutott. És ki volna az, a ki ne tudná, hogy nincs az európai nemzetek közül egyetlenegy se, a melyik már földrajzi fekvésénél fogva is annyi viszontagságon ment volna keresztül és annyi veszélynek lett volna kitéve, mint Magyarország; és ki volna az, a ki ne tudná, hogy a magyar saját hazája földjén ellenségei között él, hogy a haza földje ellenségnek ad táplálékot és hogy ellensége az az ország is, a melylyel szövetségben kénytelen élni.

* Szerzőnek «Társadalmunk betegségei» czimű tanulmányából. *Szerk.*

Nekünk a nemzeti, társadalmi, belső bajok kisebb mértékben is nagyobb bajok, mint bármely más nemzetnek legnagyobb betegségei. Anyagilag is messze állunk attól, hogy mint pld. Amerika, csak a proletár nép számára alapított «otthonokra» milliókat költhetnénk. Úgy vagyunk, mint a szegény ember, a kinek jelentéktelen betegsége is azért fajul halálossá, mert nem mehet fürdőkre, drága orvosokhoz, mialatt a gazdag ember súlyos betegségéből is kiépül. Mondjuk ki azt is, hogy elkezdve az ókor leghatalmasabb nemzeteitől maig, majdnem mindegyiknél megtaláljuk a túlhajtott kifelé való élet korszakait. De minek az okozata volt ezeknél a dőzsölés, a mulatás, a kifelé élés kora? A hatalomnak, a gazdagságnak! A mikor Rómának annyi volt a pénze, hogy nem tudta hová tegye, s akkora volt a hatalma, hogy megszédült bele, akkor a fejlődés természetes következménye volt, hogy dőzsölni kezdett. És még akkor is elbukott bele. S a mi hatalmunk! A mi gazdagságunk! A gondolkozót megszédíti a félelem, hogy hova jutunk, ha ezt a nemzetet erről az útról hamarosan vissza nem lehet téríteni!! A veszély nagysága pedig minden más ok közül főleg abban rejlik, hogy itt a hajlam a kifelé való életre nem természetes okozat, hanem nemzeti hiba. Erre a betegségre a szervezet különösen inklinál, keleti nép vagyunk, szeretjük a fényt, a csillogást, szeretjük magunkat, tehetségeinket mutogatni. Ehhez járult még, hogy az évszázados elnyomás után az erőtől duzzadó és könnyen hevülő nemzeti természet nem tudta bevárni, hogy lassu léptekkel haladva hozza helyre évszázadok mulasztásait, hanem mintegy lázas tevékenységgel akarta Európának megmutatni, hogy élünk és vagyunk, s a nemzetek történetében példátlan erővel és gyorsasággal mutatta is meg, hogy elnyomásunk igazságtalan volt, mert élni és lenni van jogunk és van tehetségünk. Érthető tehát, hogy a magyar lobbanékony, lelkesedő természetével belevetette magát a fény és csillogás hálójába. De ma, a midőn itt állunk az eredmény előtt, a midőn látjuk, hogy annak túlkapásai a nemzetet, a társadalmat, a melynek életéért oly csodával határos erőt tudtunk kifejteni, a pusztulás lejtőjére viszik: kötelességünk kimélet nélkül keményen és határozottan oda sújtani, a hol a baj gyökere van.

Mert ki volna oly gyenge és gyáva, a ki habozna kedves betegét még fájdalmas gyógykezelésnek is alávetni, ha azáltal a pusztulástól tudja megmenteni.

Ennek a bajnak az orvossága pedig az egészséges, erős családi élet! A milyen szellemet innen hoz magával az ember, úgy építi tovább a társadalom életét minden körben, a hova jut. Ez a talaj, a melyből a társadalmi, nemzeti lét minden szál gyökere, törzse, ága, levele táplálékot nyer. A milyen alkotó részekből áll e talaj, olyanná fejlődik a nemzet. Ebbe a talajba plántál az iskola, innen hajtja szálait az az összesség, a minek neve társadalom. Az iskola, a társadalom csak folytatja a munkát, a melyhez nemcsak a fundamentumot kapja a családi életből, hanem építés közben is a részeket összetartó anyag a családi légkör.

Társadalmunk elismerésre méltó buzgalommal keresi a közös bajok okát. Egyesületeket toborzanak, a képzőművészetek terjesztésén buzgólkodnak, felolvasásokat tartanak, a tanuló-ifjúság lelkét mindenféle mesterséges úton igyekeznek nyitogatni.

Mondjuk ki tehát végre minden gyengeség nélkül, hogy minden bajért, a mi a társadalom szervezetén mutatkozik, első sorban a család a felelős. Gyógyítani csak innen lehet. Ha más tényező a hibás, a családélet korrigálhatja azt, ha itt a hiba, minden más tényező hiába dolgozik. Ma pedig a kifelé való élet annyira lefoglalja a szülőt és gyermeket, hogy nem enged időt egyéniségéhez befelé fordulni. A kifelé való életre rendezkedik be társadalom és család egyaránt, úgy, hogy ma vannak házastársak és vannak gyermekeik, de családi élet — a maga valódi értelmében — nagyon ritka . . . Tulajdonképen itt van a baj, a szervezetnek ez az organuma beteg . . .

*

Minden ember, lelke legbensőbb rejtekében, öntudatlanul alkot magának egy eszményt, mondhatni mintegy vele születik mindenkivel, a mit először öntudatlanul, majd öntudatosan keres. Sokan tagadják, mert én-jök czinizmusa, vagy más önző tulajdonságuk erősebb, de azért ott van lelkökben s előbb-utóbb győzedelmeskedik. Ez az eszmény lelkének hiányzó fele, mert hiányát érzi,

mert keresi, míg rá nem talál, vagy keresi egész életén át. A férfi léleknek, a mely inkább nyerseség és erő, e hiányzó fele: a női lélek érzelmessége. A női léleknek, a mely inkább hajlékonyság és gyöngédség, e hiányzó fele: a férfi lélek ereje.

Így öntötte a természet két formába legnagyobb hatalmát, azt az erőt, a mit a férfi és a női lélek összhangja teremt. Ez az erő a mindenség középpontja. Két lélek tulajdonságainak kell tehát egy mederbe összefolynia; hogy ezt az erőt tökéletesen kifejthesse, s ez csak azon érdekközösség eredménye lehet, a mi a házasfeleket összetartja, egymáshoz köti. Ezért egészíti ki egymást a férfi és a nő lelke.

De meg természetes ösztöne a léleknek az is, hogy valakihez tartozzék, a ki hozzá is inkább tartozik, mint bárki máshoz embertársai közül. A léleknek ezen ösztöneiből természetes tehát, hogy az ember a mikor először megtalálta a lelkét, megalkotta a családéletet. S mindezekből ismét csak természetes tehát, hogy úgy rendezkedett be az egész világ, hogy a földi lét végczélja mindenkinek: a családalapítás legyen. S a míg az ember ember marad, addig végczélja az is leszen. S épen mert a természet így jelöli ki a lélek útjait, és mert a családi légkör a talaja az egyedeknek, a melyekből társadalom és nemzet megalakul, azért kell, hogy minden emberi intézmény főczélja a családélet tökéletesítése legyen.

Bármint kerüljük, bármint gúnyoljuk, kicsinyeljük, akármit csinálunk is, de ide kell visszatérnünk és ide fogunk visszatérni, mert a természet jelölte ki ezt az útat. Ebből az irányból való szántszándékos kitérések abnormális hajtásai tehát a természetes fejlődésnek, a mi előbb-utóbb, mint minden, a mi nem természetes, önmagát boszulja meg.

A természet tehát az emberi lélek berendezésében «kettőt mondott», s mit tett az ember? Elvakítva a könnyebben észrevehető és érvényesíthető fizikai erőtől, a természet fölé helyezkedett és «egyet mondott»* és nem vette emberszámba a nőt. Talán ez az oka, hogy az ember még tökéleteset nem alkotott. Mert csak

* Legouvé.

félerővel dolgozott, mert a természettől rendelt egyik tényező, nem adhatta hozzá felfogását, emberi egyéniségét, mert arra nem nevelték. És viszont a nő teljesen magára maradt a családélet nagy, fontos munkájában.

A társadalom teréről kizárta a férfi a nő lelkét, a családélet körébe pedig nem adta a magáét, mert erre nem nevelték. Vagy hány szülő tanítja arra tervszerűen a fiát, hogy a házasságra épen úgy el kell készülnie lélekben, mint bármi más komoly életpályára. Hány fiú lelkét nevelik arra tervszerűen, hogy ott a saját érdeke háttérbe szorul, mert neki példaképnek kell lennie a saját gyermekei előtt. Pedig tudjuk, hogy az egész élet boldogtalanságát rejti magában, ha a tökéletesnek hitt példakép nem az. Nem tudom tisztelni szülőimet! A legélesebb gyilok, mit emberszívbe mártottak valaha. Pedig a mint eszmélni, ítélni kezdünk, kis dolgok is megteremthetik azt. Hát még a mily képet tár elénk egy-egy szenzációs esemény, sikkasztás, csalás! . . . A fiú lássa atyjában, a milyennek lennie kell, anyjában pedig az eszményt, a miért küzdeni életczélja. Azt lépten-nyomon halljuk, milyen legyen a nő, milyet keres a férfi. A szülők minden törekvése, még ha valójában a czélt nem is éri el, de tervszerűen előírja magának, hogy tökéletes nőt, feleséget, anyát neveljen leányából, hogy a férfi megtalálja benne az eszményt, melyet ösztönszerűen keres. De hallottuk-e valaha, hogy tervszerűen olyanná nevelik fiaikat, hogy a nő is megtalálja benne az eszményt, a mit lelke veleszületett ösztönéből ép úgy keres?! És itt a nagy hiba. A kettő együtt az egész mindenütt. Bármely intézmény csak akkor tökéletes, ha egyaránt figyelembe veszszük mindkét természetes tényezőt. Fél erő, fél intézkedés.

A férfi úgy a saját, mint a mások cselekedeteinek okát, rugóját észszel és észben keresi. A nő szívvel és szívben. Ezért egészítik ki egymást. Ezért vannak egymásra utalva, ezért dolgozik fél erővel, a hol egymás nélkül dolgozik . . .

Férfi sorsa a nő! A világba kiáltott rendíthetetlen jelszavunk. És senki se mondja azt, hogy nő sorsa a férfi. Pedig ez mennyivel inkább igaz! A nő egész világa a család. Ez a talaj a nő igazi hona.

Ezt nem pótolja neki hír, dicsőség vagy bármi más érdeke az életnek, sőt minél inkább él az élet külső küzdelmeiben, annál inkább vágyik vissza oda, a hová a természet rendelte. Egy kártyára van feltéve tehát egész életboldogsága. Ez a kártya: a férj egyénisége, lelkülete, gondolkodása. Mennyivel nagyobb szüksége van arra, hogy ebben találja fel, a mit keres, mint a férfinak, a kinek kezében a boldogulás minden eszköze, s ha egyik kártyáját kijátszotta, előszedi a többit: hír, dicsőség, hódolás, hatalom, meggazdagodás, fizikai erő; érzéseinek keménysége, a miért csalódásait könnyebben felejti. A nő munkájához életkedvet, kitartást, erőt, s a mindeneket legyőző szeretetet egyetlen forrásból meríti tehát s honnan vegye mindazt, ha a forrásból nincs mit merítenie, ha meg nem értik, ha el nem ismerik, ha annak tárgya mind arra nem érdemes. Azt elismerjük, sőt minden társadalmi intézmény végczéljául hirdetjük, hogy a nőt a családi élet köréből ki ne szakítsa, hogy a nőt a családi élet körébe terelje. Csodálatos és érthetetlen, hogy annak legfőbb, sőt egyedüli eszközét meg se látjuk, észre se veszszük, arról senki se beszél, a midőn egyes és a társadalom boldogulását keresi. A nőt ugyan olyannak akarjuk nevelni, a milyet a férfi keres, de azt senki sem mondja a férfinak, (sőt talán a férfi maga nem is tudja), hogy annak megteremtője egyedül a te lelkületed; a milyennek akarod a nőt, olyanná légy te magad, a milyen a te ízlésed, olyanná lesz a női társadalom. A család vezérlő szelleme ugyan a nő. Az ő lelke a talaj, a miből a családélet fája kivirágzik, de a férfi lelke a napsugár, a mely ahhoz meleget és világosságot ad, hogy ereje legyen. A nőnek kiváló természetes érzéke van az alkalmazkodásra és természetadta ösztönéből is hajlik a családi élet felé. Tehát a férfi nemesebb ízlése s az egészséges családi élet még a tévesztett irányba terelt női lelket is észrevétlenül átformálhatja.

Így olvad össze a női lélek hajlékonysága és gyöngédsége a férfi lélek erejével. Ha a nő lelkének otthont talál, nem fog női kaszinókat kigondolni, s boldogságát nem fogja kifelé a külső zajban, költséges mulatozásban keresni. A helyett tehát, hogy ezért gúnyolják és korholják a nőt, verjék mellöket, a kik bűnösök;

mondván: mea culpa. A társadalom felszabadította ugyan a nőt, de felelőssé tette a férfi sorsáért, a férfit azonban a nő sorsáért felmenti minden felelősség alól, pedig egyformán felelős mindkettő egymás boldogságáért. Ez hiányzik a világrendből.

Tehát férfi sorsa a nő, de még inkább nő sorsa a férfi! Lelköknek épen e kölcsönös hatásában, e szoros ok és okozati viszonyában rejlik egyenlőségök. Hogy tehát egészséges társadalmat teremtsünk, a nőt a férfi értelem-világába, a férfit pedig a nő érzelem-világába kell felemelni.

Korunk, mely az egyéni szabadságot megteremtette, felszabadította békóiból a nő lelkét is. Még magánviseli ugyan a régi bilincsek nyomát, de biztosan halad a czél felé, mely a nőt emberi méltóságába helyezi.

A férfi társadalom legjobbjai tartják a fáklyát, mely ez útra bevilágít. Az isteni lehelet győzött az agyagból formált test felett, s ez korunknak legnagyobb vívmánya, mely minden más korszak fölé helyezi. Azt az utat tehát, mely a nő lelkét a férfi értelem-világába emeli, már megtaláltuk s haladunk rajta, de azt az útat, mely a férfit a nő érzelem-világába emeli, még csak nem is keressük. Tapogatózva, véletlenül rá-rátévednek ugyan, mert a hiányát érzik, de czélul kitűzve nincs. Pedig nem áll, hogy a férfinak nincs annyi szíve, mint a nőnek, valamint a nőnek is van annyi esze, mint a férfinak, csakhogy évezredeken át elkövették azt a hibát, hogy a férfinak, a kinek természettől úgy is több hajlandósága van inkább eszére hallgatni, annak parlagon hagyták a szívét, s a nőnek, a kinek a természettől úgy is több hajlandósága van szívére hallgatni, annak parlagon hagyták az eszét. Tehát, hogy társadalmi betegségeink orvosságát, az egészséges családi életet megteremtsük, erre nevelni kell a férfit!

A társadalmi kérdések rejtett kulcsa ez. Míg ez napfényre nem kerül, addig hiába próbálgatjuk, nyitogatjuk azt a bűvös szekrényt, a melyből a társadalom egészségének, boldogságának kipattanni kell. Állíthatunk palotákat a művészeteknek, érhetünk el nagy politikai eredményeket, korholhatjuk az iskolát, a társadalmat, mindez oly dolognak a folytatása csak, a mit még el se

kezdtünk! Építhetünk homokra várat . . . Boldogok, a kik hisznek benne!

A midőn a férfi ifjúság nevelésének hiányait kutatjuk, nem azt akarjuk mondani, mintha leányaink nevelése kifogástalan volna. Oh nem! Leányaink nevelésének mai iránya is a kifelé való élet, a külső csillogás áldozata. De a nőkérdés napirenden van, azt mindenki látja, beszélnek róla széltiben, igyekeznek javítgatni a hibát, sőt a leánynevelés már meg is indult a czélhoz vezető úton, de arra a másik útra nem gyujtunk világot, a minek pedig párhuzamban kell haladnia a nőkérdéssel, azaz észre se veszszük, vagy természetesnek találjuk, hogy a fiuk lelki-nevelésével csak alig foglalkozunk. Abban a meggyőződésben élünk, hogy a fiú erősebb fizikumánál fogva a jég hátán is megél, tehát annak a nevelése nem kényes. Igyekszünk ugyan teletömni az eszét tudománynyal, meghonositunk ugyan mindenféle sportot, idegen nemzeti játékokat, igyekszünk eszét fejleszteni, testét edzeni, erőssé, ügyessé tenni, de ezzel azt hiszszük, hogy értük eleget tettünk, a többi majd magától következik. S így lett korunk iránya velük szemben az egyéni szabadság túlhajtása. Úgyszólván a fiúkat ma nem neveljük, azok csak nevelődnek. Ennek megvilágítására nézzünk csak egy példát. Nézzük pld. egyetemi rendszerünket, a hova akkor jut az ifjúság, a midőn leginkább szüksége volna vezetőre. S mit talál? Oly szabadságot, a mit először is önmaga ellen fordít. Abban a korban jut oda, a midőn lelkének minden rugója egyszerre pattan ki minden kis zárkájából, a melyekkel még bánni nem tud, használatuknak módját még nem ismeri. A szülői őrködés alól ki van szakítva, az iskola pedig nem őrzi ellen, hogy tanul-e, hogy előadásokra eljár-e, tesz, mert tehet, a mi neki tetszik. Akár 10 évig beiratkozhatik a tanfolyamra, a mit négy év alatt kellett volna elvégeznie. Akkor az ifjú léleknek tetszik ez a szabadság, de később, hány önmagával meghasonlott kedély, hány elhibázott élet viszi vissza ide eredetét. Hány térne vissza arról az útról, a melyre ez a szabadság sodorja, a mikor már felégette maga mögött a hidat! A vidéki városokban jobban egymás szemeláttára él az ember, itt a tanulók száma is jóval kisebb, rossz rendszer mellett is jobban

ellenőrizhető, de a fővárosban, — a hol a népesség sokaságában jobban eltünnek egymás szeme elől az emberek, a fővárosban, a hol pld. az 1893/4. tanévre az ország összes egyetemeinek 5345 beiratkozott hallgatója közül, csak jogász 2326 iratkozott be — a mai rendszer valósággal gyilkos fegyver az ifjúság kezében. Itt volna szükség internátusokra, nemcsak a szegény tanulók támogatására, hanem minden a családi körből kiszakadt ifjú számára, a tehetősebbnek pénzért, a szegénynek ingyért, vagy kevés díjazásért. Az internátusok vezetőjében pedig az ifjúság nem iskolamestert, hanem atyját és barátját találná, a kinek tanácsát kövesse, a kinek tetteiről szivesen számot adjon, a hol tanulmányaiban segítséget, utasítást nyerhet, s a hol idejét komoly munkával tölti el, de mindennemű szórakozását is megtalálja. Főleg pedig tanáraiban ne csak előadókra, hanem nevelőire, vezetőire és tanácsadóira leljen. (Az «Eötvös Kollegium», mely fiatal tárnemzedékünket így neveli, kitünő példát szolgáltat erre. *Szerk.*) Különösen pedig üdvös volna az egyetemeket nagyobb számmal a vidéki városokban elhelyezni.

Egyetemi rendszerünk megváltoztatása, az egyetemi élet szabadságának józan korlátozása pedig igen fontos emelő arra, hogy a kerékvágásából kizökkent társadalmat egészséges medrébe visszahelyezze, mert innen kerül ki a társadalom azon osztályának zöme, a mely intelligentiájánál fogva hivatva van arra, hogy a fölülről jövő veszedelmes irányoknak ellenálljon, lefelé pedig irányt szabjon. Ma pedig társadalmunknak legveszélyesebb betegei épen ebből az osztályból kerülnek ki.

*

A jellem és erkölcs fejlesztése legyen tehát a czél. Tanítsuk meg akarni az ifjúságot! Korunk legnagyobb baja, hogy szeretne akarni, de nem tud akarni. Tanítsuk önmérsékletre, önuralomra, tanítsuk meg arra, hogy csak annyira vagy ember, a mennyire indulataidnak, hajlamaidnak ura tudsz lenni.

Neveljük önállóságra, de jelöljünk röptének irányt és tanítsuk önmagát kormányozni, hogy majdan megbecsülje önmagát. Neveljük szabadságra, de szoktassuk hozzá, hogy legyen mindig,

a ki iránt kegyelettel, figyelemmel tartozik, hogy majdan megbecsülje embertársait.

Tanítsuk meg arányosan beosztani a munkát és élvezeteket. A szórakozás ép oly szükséges a léleknek, mint a levegő a testnek, de ki szívná tele tüdejét annyira levegővel, hogy megfuljon bele! Az élet czélja a munka, füszere a szórakozás, a mivel csak annyira foglalja el magát, hogy lelkét, testét épségben tartsa.

Az élet, a természet sok gyönyörüséget adott az ember hatalmába, mindenek között legnagyobb boldogság ifjúságunk. Erre is tanítsuk meg gyermekeinket. Mondjuk meg, nekik, hogy ifjúságunk virágos mező, dalos madár, aranyos sugár; élvezzen is minden örömet, a melylyel ifjúsága kinálkozik, tudja is, hogy ez életünknek legszebb, legkedvesebb időszaka, de tanítsuk meg arra, hogy a legrövidebb is! Tanítsuk meg arra, hogy az élet nem ifjú évekből áll! Elröppennek azok, mint a gondolat s ott áll előttünk egy egész hosszú élet, a melyen csak azok boldogok, a kik ifjúságukat arra használták, hogy szívben és lélekben gyarapodjanak.

Különösen pedig neveljük úgy az ifjúságot, hogy lelke visszavágyjék oda, a honnan kiindult: a családba. Ne mi hívjuk, hanem önmagától jöjjön oda vissza. Ne siettessük magára venni a családfentartás gondjait, hadd élvezze ifjúsága szabadságát, de oly szálakkal kössük lelkét a család életéhez, hogy az sose szakadjon el, hanem bárhonnan is visszavonja oda. Mert a családélet a talaja minden jónak és rossznak, a mit az ember valaha művelt és művelni fog. Legyen a házasélet családias, hogy a társadalmi lét minden tényezője is az lehessen. Legyen a férfi lelke, egyénisége a nőnek jutalma a családi élet fáradalmaiért, legyen a nő lelke, egyénisége a férfi jutalma a külső élet küzdelmeiért, hogy legyen mindkettő példája a jövő generácziónak, egymásnak pedig az eszmény, a melyet az ifjúkor idealizmusával lelke társául nő és férfi egyaránt keres.

Győr. *Nagy Gizella.*

A GYERMEKVÉDŐK KONGRESSZUSA.

Még egyszer e tárgyról, melynek tanulságait nem lehet eléggé megszívlelnünk. De először egy kis polémia!

E folyóirat t. szerkesztője a szeptemberi számban * keserves panaszra fakad közönségünk és pedagógusaink közömbössége miatt a gyermekvédelem szent ügyével szemben s ez utóbbiakat, szeliden bár, de meg is leczkézteti. Panaszra, leczkére közönség és pedagógusok rászolgáltak, az igaz; de csak félig: a hiba másik fele nem bennük, hanem viszonyainkban rejlik. Legyen szabad ezt egy kicsit kifejtenem.

A gyermekvédelem fogalma, abban a terjedelemben, a mint az a most lefolyt kongresszuson az emberek tudata elé lépett, nem régi keletü. Szétszórtan, az árvák, lelenczek, nyomorékok ügyében régtől fogva igen sok történt a müvelt országokban mindenfelé; de hogy ezt a szétszórt munkásságot szerves egész gyanánt fogják fel, mely a feladatok minden ágát felöleli; s hogy nemzetközi összejöveteleken állapítsák meg a teendők sorát s a világszerte szerzett tapasztalatokból leszürődő igazságokat: arra a legmüveltebb nemzetek legnemesebb filantropjai is csak pár évvel ezelőtt gondoltak, 1896 körül, mikor a firenzei első gyermekvédőkongresszus eszméje fölmerült. S egy-egy ilyen új fogalom bevitele a nemzetek köztudatába nem könnyü és időt kíván; mert a tétlenség fizikai törvénye az erkölcsi világra is érvényes: minden tömeg nehezen mozdul, megindítására külső lökés szükséges; a közfelfogás konzervativ és lassan fogadja be az ujítást mindenütt. Egyelőre érjük be annyival, hogy a gyermekvédelemnek immár nálunk

* L. ott «A gyermekvédő kongresszus» cz. czikket.

is van a társadalom minden rétegében néhány lelkes apostola; hogy a napi sajtó ez ügy fontosságát elismerte s a kongresszus munkálatainak hírét elhordta mindenfelé, megtermékenyítve az elméket s a szíveket s tettre ösztönözve az energikus természeteket. A kongresszusok munkája nem az aratás, hanem a vetés; fő az, hogy a mag eljusson mindenüvé és jó földre találjon. Az első megtörtént; a másodikat ma még nem itélhetjük meg. De, a mint én társadalmunkat ismerem: tudom, hogy az elvetett mag ki fog kelni; mindenütt nem, — arról szó sincs; de itt is, ott is, a fővárosban, a vidéken, talán egy-egy félreeső falucskában is fog megindulni valami mozgalom a gyermekek érdekében, a melynek a magva most hullott el; ha egyéb nem, a társadalom szigorúban el fogja itélni a gyermekek bántalmazóit. Mert ez a kongresszus a sajtó révén mindnyájunk szívét átmelegítette s felébresztette a társadalom lelkiismeretét. Az a lelkiismeret elaludni nem fog.

De van más körülmény is, mely közönségünk magatartását némileg igazolja. A századvég materializmusba süllyedt társadalmától hogy lehetne azt várni, hogy vérébe ment felfogásával egyszeriben szakítva, máról holnapra beálljon idealistának? A változás végbe fog menni bizonynyal — az új nap virradatát hirdeti minden jel — csakhogy nem egyszerre. A nemesebb, önzetlenebb felfogásnak lassankint kell a lelkekbe behatolnia; az a szomjú lélek mohón fogja inni, mint asszú föld a nyári esőt. De egyszerre nem ázik át tőle. Ahhoz sok-sok eső kell.

Ezzel áttérhetünk a kongresszus munkálkodására.

Ez a munkásság kimerítőbb, teljesebb volt a firenzeinél, mert a *jogi* szakosztály működésében felölelte a gyermek jogi állását s törvényes védelmét is. Úgy a külföldi, mint a magyar jogászvilág kitünőségei, a megjelent élite-közönség nagy érdeklődése mellett tárgyalták a *szülői hatalom korlátozásának* kérdését, az esetre, ha a szülő vagy gyám hatalmával visszaél vagy azzal helyesen élni nem képes. Persze, itt a korhely, züllött, brutális vagy feslett erkölcsü szülőkről van szó, kik gyermekeiket ütik-verik, éheztetik, nem gondozzák, jóra nem tanítják. Csak minap olvastunk az ágyfiókban sanyargatott gyermekről; de nap-nap mellett látunk el-

kínozott gyermeket, nem csak a főváros erkölcsi nyomorba sülyedt, legalsó néprétege közt, de falun is s kis városon, mindenfelé.

Az elkínozott gyermek nemcsak testileg marad el, de erkölcse is elvadul; minthogy maga szeretetet, oltalmat nem élvezett, gonosz, szívtelen lesz sok esetben maga is; legalább a kriminalisták megfigyelése szerint a legtöbb kiskorú gonosztevő az ily gyermekekből kerül ki. A kiskorúak védelmére ma már a törvényhozás minden művelt országban alkotott törvényt; Francziaországban és Svájczban a züllött, korhely, kicsapongó szülőtől gyermekét elveszik és azt az állam nevelteti. Anglia ennél is tovább megy. Ott a gyermek fölött maga a társadalom őrködik. Bárki lássa meg, hogy szülő, gyám vagy gazda gyermeket bántalmaz, joga van közbelépni, a gyermeket tőle elvenni, rendőri oltalom alá helyezni s a bántalmazót följelenteni. A bántalmazó elveszti hatalmát a gyermek fölött s azt az állam vagy a társadalom veszi át s az ú. n. ipariskolákban * vagy más szeretetházban nevelteti. Az eredmény meglepő. 20 év óta, mióta ez a törvény életbe lépett, Angliában nemcsak a kiskorúak által elkövetett gonosztettek száma csökkent, de csökkent a felnőttek bűntetteinek száma is, annyira, hogy máig hat börtön áll üresen, mert nincs kit beléjük csukni; az igaz, hogy ezzel szemben 250 szeretetház működik. Mit mutat ez? Hogy a gyermekek védelme nemcsak őket magukat óvja meg a bűntől, hanem szelidítőleg hat vissza a közerkölcsre is; s hogy a társadalomban az ellenőrzési jog gyakorlása kifejlesztette az erkölcsi felelősségérzetet is.

Míg nálunk? Még rendületlenül tartja magát a köztudatban az a patriarkális felfogás, hogy az apa korlátlan ura gyermekének. «Azt teszem vele, a mit akarok; azért vagyok az apja.» Körülbelül ebben fejeződik ki köznépünk felfogása, mely még az iskola-kötelezettségben is a szülői hatalom korlátozását látja. Hogy a hazánkban tapasztalható ijesztő gyermekhalandóságban mily nagy része van e barbár felfogásnak, azt magyaráznom felesleges; úgy is tudja mindenki, a ki a köznép életét megfigyelte. De ép, mivel ez

* Industry-shool.

így van, azért olyan fontos a kongresszus állásfoglalása az angol jogszokás mellett, hogy t. i. a szülői hatalmat korlátozni kell s a gyermeket a bántalmazástól megóvni joga legyen magának a társadalomnak is. Ez a felfogás hovatovább útat fog törni magának mindenüvé s előbb-utóbb érvényesülni fog a törvényhozásban is s még mi is megérjük talán, hogy nálunk a gyermek nem lesz kiszolgáltatva korhely apja állati vadságának és még sok egyébnek, a mit itt nem mondhatok el s a mi ellen ma nem védi meg a törvény.

Az *orvosi* szakosztály az *alkoholizmussal* foglalkozott kimerítően. Számokban alig mutatható ki az a rettenetes pusztítás, melyet a pálinka a köznépben véghez visz. Sajnos, e részben a legelső sorban állunk. Nemcsak az anyagi kár fontos — mikor a családfő egész heti keresményét egy szombat este eliszsza s azután családja koplalhat, fagyoskodhat más szombatig; — nemcsak az erkölcsi züllés, mely az iszákossággal együtt jár — tudjuk, hogy az iszákos lassankint eltompul kötelesség, erkölcs, becsület, minden iránt és megmételyezi környezete erkölcsét is, főkép gyermekeiét: de még ennél is inkább az a félelmes pusztítás, melyet a szülők iszákossága a születendő gyermekek testi szervezetében és erkölcsi hajlamaiban visz véghez. Az elmeorvosok megfigyelése szerint a nyavalyatörés, a hülyeség s egyéb velük született nyavalya és fogyatékosság legsűrűbben az iszákosok gyermekeit sújtja; sőt az ilyeneken tapasztalható legtöbbször az ú. n. erkölcsi *terheltség* is, t. i. az erkölcsi érzék hiánya, s a gonoszságra (kleptomániára, hazugságra stb.-re) való hajlandóság. Ezek a jelenségek eléggé megdöbbentők arra, hogy az államot s a társadalmat, tulajdon érdekében, közbelépésre késztessék. Svájczban a korhely szülőtől gyermekét elveszik; őt magát az iszákosok gyógyítóintézetébe helyezik, főkép a végett, hogy példájuk a fiatalságot ne mételyezze. Nálunk ez irányban még nem történt semmi. A kongresszuson néhány életrevaló eszme merült föl, így: a szatócsipar s a korcsmák korlátozása, a munkásoknak szombat este helyett vasárnap reggel való kifizetése; ifjusági egyesületek alapítása, stb. Mindez azonban csakis úgy használhat, ha e baj korlátozására az egész társa-

dalom kezet fog s ha az iszákosságot és az italra csábítókat törvény fogja büntetni; ha az iszákosokat menhelyekbe internálják, gyermekeiket pedig tőlük elveszik; s végre, ha a gyógyíthatlan iszákosságot épúgy házassági akadálynak fogja a törvény kimondani, mint a többi gyógyíthatatlan, veszedelmes nyavalyákat.

Foglalkozott még e szakosztály a csecsemők ápolásával s a görvélyes, angolkóros, gümőkóros gyermekeknek üdülőhelyeken való gyógyításával, s az iskolákban tapasztalható közellátással, mely már-már ijesztő mértékben kezd terjedni; húsz évvel ezelőtt a szemüveges gyereket még megcsudálták; ma minden osztályban akad egynéhány s lesz még ezután több is; ez ellen csakis az iskolai higiénia szabályainak szigorú megtartásával lehet küzdeni. A jótékonysági szakosztály a beteges városi gyermekek érdekében a szünidei gyermektelepek szaporítását sürgette s koronatanunak oda állította a zebegényi mintatelepet. Hát igaz, az ily telep sokat ér, annak a kis, elkényszeredett tüdőnek megbecsülhetetlen. De hol veszünk annyi üdülő helyet, a mennyi a munkáslakások romlott levegőjében elcsenevészedő ezer meg ezer gyermeket befogadja? A görvélyen, angolkóron, gümőkóron gyökeresen csak az fog segíteni, ha sikerül a szegény munkáscsaládok lakásviszonyait rendezni, ha azok a mostani dohos, sötét oduk helyett egészséges, világos családi házakban fognak lakni, mint a magyar államvasuti munkások az ő telepjükön.

Foglalkoztak az orvosok két oly kérdéssel is, mely tulajdonkép a jótékonysági szakosztályra tartozott volna: egyik a lelenczügy, másik az elzüllött gyermekek ügye. Nálunk még mindkettő el van hanyagolva; a dajkaságba adott csecsemőlelenczek nagy része korán elpusztul; az emberanyag védelmének fontosságát társadalmunk még nem értette át; míg az ártatlanul megbélyegzettek iránt maga a társadalom nem fog humánusabban érezni, addig a törvény rideg szava, mely szerint azokról az állam tartozik gondoskodni, hiába való. Hány gyermektelen család van, mely e szegény kitaszítottaknak boldogító otthont adhatna s őket szeretettel nevelhetné derék emberekké. Csakhogy ma még az ily eset fehér holló. A társadalmi előítélet ily alakban is évente ezrével

szedi áldozatait. Az elzüllött gyermekekkel való nemgondolás pedig egyenesen esztelen könnyelműség, mely kegyetlenül megboszúlja magát. Minden elzüllött gyermekben egy-egy ellensége nő fel a társadalomnak s a törvényes jogrendnek. Okos neveléssel mindegyikből derék, jóravaló embert lehetne nevelni. Az okos svájczi nép s a praktikus angol belátta ezt s egyik sem tekinti elfecséreltnek a milliókat, miket az ily gyermekek erkölcsi megmentésére költenek; azt tartják, kétszeresen elfizetnék azt az összeget, ha azok gonoszokká felnővén, garázdálkodnának s rendőr, biró, börtön kellene ellenük. Vajjon nem helyesebb-e az ő számításuk, mint a mienk?

A *jótékonysági s emberbaráti* szakosztály sok fontos kérdésre felhívta a figyelmet; egyiket-másikat tisztázta is. Így a *javító*-intézetek berendezését illetőleg határozottan a családi rendszer mellett foglalt állást; a mi természetes; mert hisz a család az a legkisebb erkölcsi közösség, hol az erkölcsi érzéknek első csírái kifejlődhetnek s mely azokat a szeretet hatalmánál fogva nagyra növesztheti. A szegény munkásszülők gyermekeinek a *csavargástól* való megóvása végett pedig az iskolai konyhák s menhelyek felállítását javasolták, még pedig a párisi *cantine scolaire*-ek s a svájczi *kinderhort* mintájára, nem csupán az iskolai évre, de még inkább a nyári nagyszünetre. Mi tanítók legjobban tudjuk, hogy a szegény tanulók legnagyobb veszedelme az utczán való kószálás ebéd idejekor s tanítás után, főkép nagy városban; s tudjuk azt is, hogy a gyermek a nyári szünet alatt elszilajodik s többnyire mint vásott, rossz gyerek kerül vissza. A mi nem csoda. Hova legyen az a szegény gyermek a déli órákban, kit otthon se meleg étel, se nyájas, fűtött szoba nem vár, ki éhen kénytelen kódorogni, vagy étlen didereg a fűtetlen szobában; este pedig, a hosszú, téli estén, éhesen, fázlódva várja haza szülőit a napszámból, vagy megy ki az utczára őgyelegni; a hosszú, nyári napokon pedig az utcza szennyes porában tanulja a rosszat vásott pajtásaitól és vetemedik mindenféle csínyekre, nem ritkán gonoszságokra is. Páris minden népiskolájában fel van állítva az iskolai konyha, hol a szolga felesége átveszi a megsütni való húst, tojást, stb.-t, a mit a módos

szülők gyermeke hoz; a szegények számára pedig ő készít a város költségére egyszerű, jó ebédet, úgy, hogy a gyermek dél alatt haza se megy; ott költi el ebédjét s az iskola udvarán, játszva tölti a déli pihenőt. Svájczban pedig a szegény munkás gyermeke tanítás után, 4 órakor, nem megy haza az iskolából, hanem ott marad, egyik jól fűtött, világított, tágas iskola-szobában; ott játszik kis pajtásaival egész este, vagy tanulja a leczkéjét, míg munkából hazatérő apja-anyja érte nem jő s haza nem viszi; közbe ozsonnát is kap, egy tányér meleg tejet s jó karéj kenyeret; játék van bőven: a módos gyermekek, mikor az iskolából kikerülnek, játékjukat a a menhelynek ajándékozzák s így van bőven baba, kis edény, építőkő, kis vasút, hintaló s minden egyéb játék, a mit az olyan szegény gyerek különben csak álmában lát. A gyermek is boldog; de hát a szegény munkás embernek milyen megnyugvás az, hogy gyermeke jó helyen van és boldog! Így gondoskodnak a svájczi *chrèche*-ekben a szegény munkások csecsemőiről is; azokra ott gondot viselnek, tisztán tartják, etetik őket; nem sírnak naphosszant étlen anyjuk után; nem szopják annak kihevült tejét, mikor egy perczre hazaszalad; s anyjuk nem aggódik, nem nyugtalankodik értük; a kisded gyarapszik, az anya nyugodt, egészséges. Az emberszeretet leleményes: kicsiből is tud teremteni, ha akar.

A *pedagógiai* szakosztály működéséről már a mult számban beszámolt a szerkesztő. Itt csak azt akarjuk még kiemelni, a mi vörös fonálként húzódott végig mindenik előadáson: egyik az erkölcsi momentum hangsúlyozása volt a nevelés minden fokán; másik az a követelés, hogy az iskola ne érje be a tanítással, de azzal egyenlő gondot fordítson a nevelésre. Úgy látszik, a millenáris tanügyi kongresszus termi gyümölcsét. A mi ott csak mint egyesek óhajtása merült fel, az ma mindnyájunknak öntudatosan vallott meggyőződése.

Budapest. *Geőcze Sarolta.*

CSALÁDTALAN GYERMEKEK.

«Intézeti- avagy családi nevelésben részesüljenek-e az elhagyott, családtalan gyermekek?» Ez volt a gyermek-védőkongresszus emberbaráti szakosztályának egyik legérdekesebb tétele. És mégis, sajnálattal kellett látnunk, hogy a sajtó, a mely kellőleg méltatta *Hauszmann*, svájczi professzornak kétségkívül igen megszívlelendő előadását a svájczi gyermekvédő-mozgalmakról, továbbá beszámolt *Laszlovszkynak*, a javítóintézetek szervezetét tárgyaló értekezéséről, *Milton Rhodes*, angol zsurnalista javaslatáról és *Geőcze Saroltának*, az elhagyott gyermekek szünidei nevelésével foglalkozó melegszívű felolvasásáról, — ugyanez a sajtó majdnem teljesen figyelmen kívül hagyta, vagy pedig elferdítve, hibásan emlékezett meg épen arról a tételről, a mely bizony nagyon is megvitatandó théma és a mely legalább is oly mélyen vág belé társadalmunk humanisztikus és szoczialis mozgalmaiba, mint akár a többi, sőt talán még mélyebben.

Azokról a gyermekekről van szó, a kiktől elragadta a sors minden ember leghivatottabb nevelőit, a szüléket; vagy a kik könnyelmű szüléktől elhagyatva, bolyongnak szerte úton, útfélen. És nincs a rongyos, kopott aprónépnek egy zuga, hol oltalmazva, védve érezné magát. — Azt kérdezte már most a szakosztály, hogy vajjon hova volna jobb e szegény elhagyottakat beplántálni: *a családi élet, avagy az intézeti együttlét melegágyába?*

Sipos János, a tétel előadója igen szépen kifejtette előadásában, hogy soha semmiféle intézeti nevelés sem pótolhatja a jó családi nevelést, azonban jelen esetben kénytelen az előbbi mellett állást foglalni, mert: 1. igen nehéz megfelelő számú oly családot találni, a mely önzetlenül, minden anyagi haszon nélkül fogadná

magához a gyermekeket, 2. fölöttébb nehéz e családok beléletét ellenőrizni és így az elhelyezett gyermek helyes felnevelése iránt soha sem lehet elég biztosítékunk.

A kifejtett indokok alapján a szakosztály némi vita után természetszerűleg azt mondotta ki, hogy: neveltessenek a családtalan gyermekek intézetekben, a hol 6—12 éves korukig pædagogiai szakemberek vezetése alatt állanak. — A fenforgó körülmények között tehát helyesen adott előnyt a szakosztály az intézeti nevelésnek a családi nevelés fölött. De nézzük már most, hogy vajjon nem oldhatnánk-e meg sokkal helyesebben a kérdést úgy, hogy a két nevelést valamiképen egyesítsük. Nem találhatnánk-e utat, módot arra nézve, hogy az intézeti szakszerű nevelés mellett még legalább némi családi nevelést is nyujtanánk azoknak a gyermekeknek, a kik nyomorú életükben sohasem érezhették annak áldásait?

Szerintem igenis, van erre mód és úgy hiszem, hogy ez az egyedüli igazán humánus és igazán czélravezető.

Mindazon városokban, a melyekben árvaház vagy úgynevezett szeretetház van, indítson a társadalom mozgalmat arra nézve, hogy egyes, önként vállalkozó családok egy-egy intézeti növendéknek gyámoltjaivá legyenek. Ilyen család fog akadni elég, egyrészt azért, mert nagy anyagi áldozattal nem jár, másrészt azért, mert a hiúság is rákészteti az egyik családot arra, hogy gyámoltat vállaljon, ha a másik is megteszi. E társadalmi agitatiót főként a nők kezébe kellene letenni, mivel egyébként is ők vezetik a legtöbb jótékonysági egylet működését és így e tekintetben legtöbb befolyással és tekintélylyel bírnak.

Kérdés már most: miért szükséges az intézetben nevelkedő gyermekre nézve a gyámcsalád, és mi a teendője?

Szükséges 1. azért, mert az intézeti nevelés, legyen az bármennyire «családok»-ra beosztva, legyen az bármily igazi emberbarát vezetése alatt, mégis *tömeges*, mégis valamennyire kaszárnyaízű. Szükséges továbbá 2. azért is, mert ha a gyermeket 14 éves korában szárnyai alól teljesen elbocsátja az árvaház, *nem képes* már 4—5 év mulva sem az összes, hozzá tanácsért forduló gyermekek leveleire válaszolni, nekik felvilágosítással szolgálni egy-

szerűen azért nem, mert a tanitók száma 5—6, a gyermekek pedig százával kerülnek ki kezeik alól. Végül 3. szükséges a család és a nő befolyása különösen fiú-intézetek növendékeinek, a kik az intézetben csupán férfiak vezetése alatt állanak és a kiknek lelkében hiányzik az a bizonyos lehellete, a gyöngédségnek, a melyet még a legkitünőbb férfitanító sem ismertethet meg a gyermekkel.

Mi lenne a gyámcsalád teendője? — Általában az, hogy megadja a gyermeknek azt a boldogító tudatot, miszerint van oly család, a melyhez ő is tartozik, a melyben őt szivesen látják és a melyhez ő bizvást fordulhat tanácsért akkor is, mikor már kilépett az intézetből és a mikor még sokkal gyermekebb, semhogy a maga lábán meg tudjon állani.

Vigye ki magához a gyámcsalád minden hónapban legalább egy vasárnapra a gyermeket, hadd játszék ott a család gyermekeivel, hadd érezze, hogy ő is épen úgy tagja a társadalomnak, mint azok, a kiket az Isten minden jóval megáldott. — Látogassa meg a család havonta egyszer-kétszer a gyermeket az intézetben. Meleget, verőfényt fognak a látogatások az elhagyottak otthonába varázsolni. — Karácsonkor általában adakozni szokott a társadalom a szegények, az elhagyottak javára. Ugyanakkora áldozattal nem szerzünk-e vajjon nagyobb boldogságot a családtalan gyermekeknek, ha nem mi mindnyájan együttvéve adunk hasznos ajándékokat nekik mindnyájuknak, hanem *egy* család *egy* gyermeknek? — Nagy szünidőn vegye a család több ízben 1—2 napra magához a gyermeket. Hadd örülhessen szünidejének. — S ha a növendék kilép az életbe, legyen a család is tanácsadója, hadd érezze a gyermek, hogy nincs kidobva a világba, hogy támogatást talál az iránta szeretettel viselkedő családnál mindaddig, a míg megbecsüli magát.

Egy családnál mindez aránylag csekély teher s a gyermeknek mégis végtelen jótétemény. A társadalom így nem csupán pénzével áldoz, hanem szivével, lelkével is. *Mindnyájan mindnyájunkért, és mégis egy az egyért!*

Nagy fontossága van még ennek az eljárásnak *szocziális* szempontból is. Az a gyermek, a mely ily közvetlenül, ily közelből

és ily intenziven érzi a társadalom szeretetét, az később, emberkorában mindenesetre kevésbé lesz hajlandó kifakadni a társadalom és a sors igaztalanságai ellen. — Hogy fognak akadni hálátlanok is? Én Istenem, mennyi hálátlan gyermek van a világon és azért a szülék nem fogják ezután sem megtagadni gyermekeik nevelését.

Juttassunk tehát a családtalan gyermekek felnevelésében az internatusi és a családi nevelésnek egyaránt helyet. Kezetfogva, vállvetve tegye a társadalom és állam valóban humánussá, intenzivvé és áldásthozóvá segítségét. Minden iskolaév elején intézkedjék a városnak egy hölgybizottsága az iránt, hogy az árvaházba vagy szeretetházba felvett növendékeket önként vállalkozó családok gyámoltjukká fogadják.

Erős meggyőződésem, hogy e törekvésnek mind a gyermekek, mind a társadalom, mind pedig az állam hasznát fogja látni.

Budapest *Dánielné Lamács Lujza.*

KOMPONÁLVA TANITÁS.

(Harmadik közlemény.) *

A 20. gyakorlat alkalmat ad a keringő és az ezzel rokon mazurka ismertetésére.

Mazurka. I. rész. F. E. dolgozatából.

21.

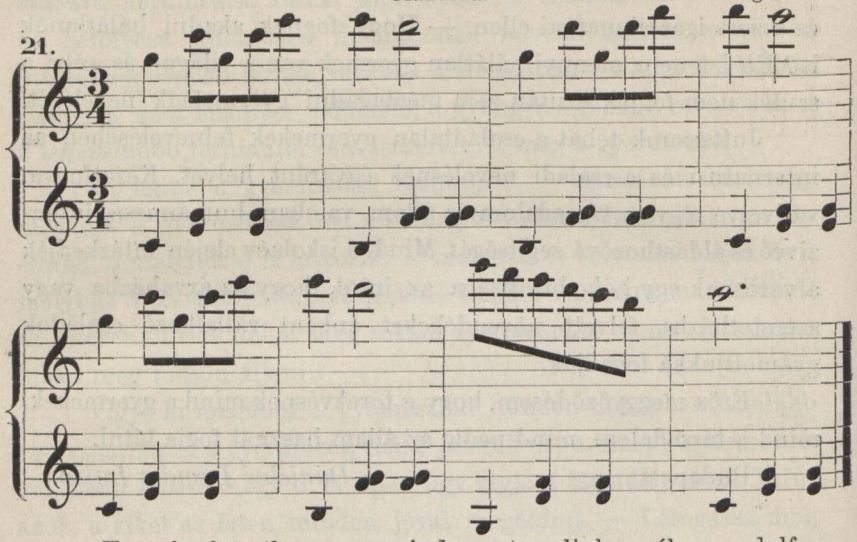

E gyakorlatnál egyszersmind megtanuljuk az ál nagy dalformát, mely a kis dalforma egyes ütenyeinek megkettőzése által áll elő, nehézséget tehát nem képez, de érdekes, mert képesíti a tanulót egy 32, ismétléssel 64 üteny hosszú darab alkotására.

Itt elő szoktam játszani C-durban Schubert apró keringőiből azokat, a melyekben csupán a már ismert akkordok fordulnak elő. A tanulók könnyűséggel ismerik fel ezeket s mivel egyszerűségük következtében rendesen azok a keringők tetszenek legjobban, a melyek az I és V_7 akkordokból épültek, a tanítványok ezek mintájára nagy kedvvel és meglepő könnyűséggel komponálnak kis keringőket.

Míg a Czerny-gyakorlatokat tanuljuk, az alatt — ezek ütenynemének megfelelően — rendre megismerkedünk az induló, csárdás, polka (Czerny 22. gyakorlatánál) és szövegnélküli dal (Czerny 23. gyakorlatánál) szerkesztésével. Pl.:

Induló. Részlet B. É. dolgozatából.

22.

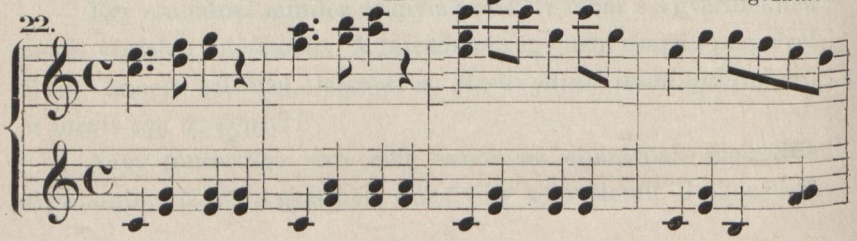

* Az első és második közlemény a megelőző füzetekben van. Szerk.

23. Dal szöveg nélkül. Részlet F. E. dolgozatából.

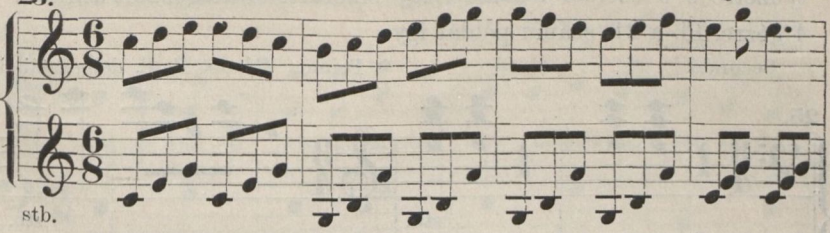

Utóbbiak karakterüknek megfelelő címeket is kapnak, mint pl. «Kérés», «Lovasdi» stb. s ezzel a programm-zenének és a szellemi tartalomra való következtetéseknek is alapot vetettünk.

Megismerkedünk itt a chorallal is, mely e fokon nem más, mint egy dalformában írt harmonikus egymásután dallamosabb kidolgozása (lásd 24. példa a, b) és kifejtő kérdések segítségével elkezdjük a tempóra és előadásra vonatkozó jelzések alkalmazását, a mi legkitünőbb gyakorlat arra nézve, hogy az ilyeneket mások darabjain is megfigyeltessük.

24. *a.*

Pl. e helyett:

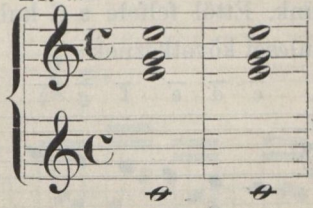

stb. így:

Andante. Részlet F. E. dolgozatából.

b.

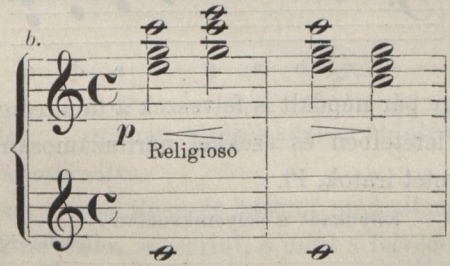

stb.

A Czerny 29. gyakorlatától kezdve a következő 3 gyakorlat tanulása közben a II. osztály tananyagát készítem elő, azaz: megtanuljuk a modulácziót C-ből G-be a gyakorlatokban előforduló mód szerint és a C-dur mintájára felveszszük a G-dur hangnemet; a hangok és jegyeik ismertetését pedig kiterjesztem az egész billen-

tyűzetre s e czélból legalább egy sikerültebb dolgozatot átiratok 4 kézre. Pl. a 21. számú példát így:

Secundo. Primo. Részlet F. E. dolgozatából.

25.

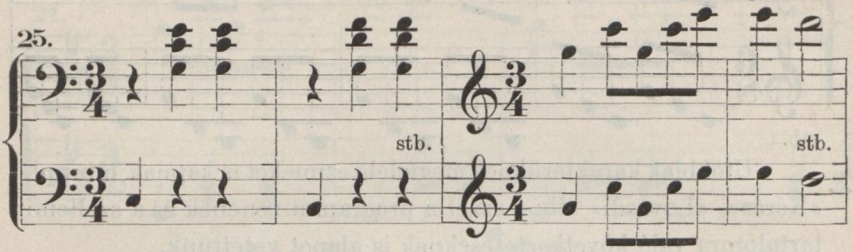

E mellett egy 4-kezes darab szekundóját és 1—2 basszus- és violin-kulcsban írt 2-kezes darabkát (pl. népdalt) is begyakoroltatok.

Meg kell azonban itt jegyeznem, hogy a basszus-kulcs tanítványaimnál egyátalán nem képez nehézséget, mert nem úgy tüntetem fel, mint egy új kulcsot, hanem csupán a violin-kulcs alsó folytatásaképen. Kiindulópontul ugyanis a c-t veszem, melyet úgy violin-, mint basszus-kulcsban a két vonalrendszer között egy segédvonallal jelölünk. Ettől felfelé a G kulcs már ismert hangjegyei, lefelé az F kulcséi következnek:

26.

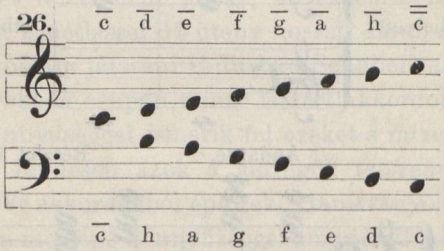

Rendre egy pár népdalt is felveszek a tananyag sorába e foknak megfelelő letételben és ezekkel párhuzamosan egy-két más népdalhoz kiséretet iratok. Pl.:

Kilyukadt a selyemkendőm . . .

27. Részlet N. E. dolgozatából.

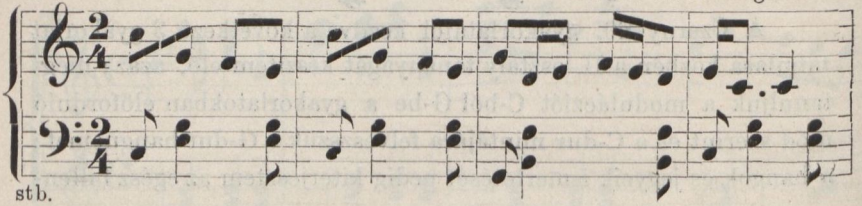

Sőt szövegre dalt is komponáltatok:

Részlet N. Zs. dolgozatából.

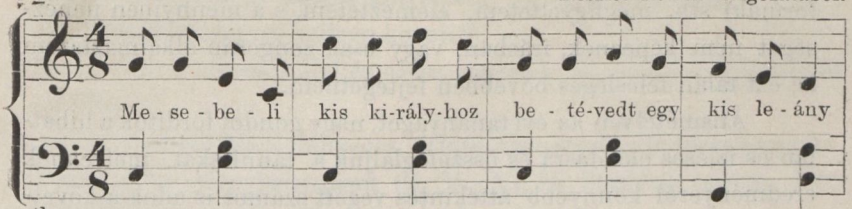

stb.

A felsoroltak tanulása alatt a skála-, akkord- és kadenciajátszás mindennapi gyakorlatot képez.

A kibővített kadenciákat megtanuljuk különféleképen játszani különböző felbontások, akkordalakzatok alkalmazásával és a fekvések kombinálásával.

Ezt: pl. így:

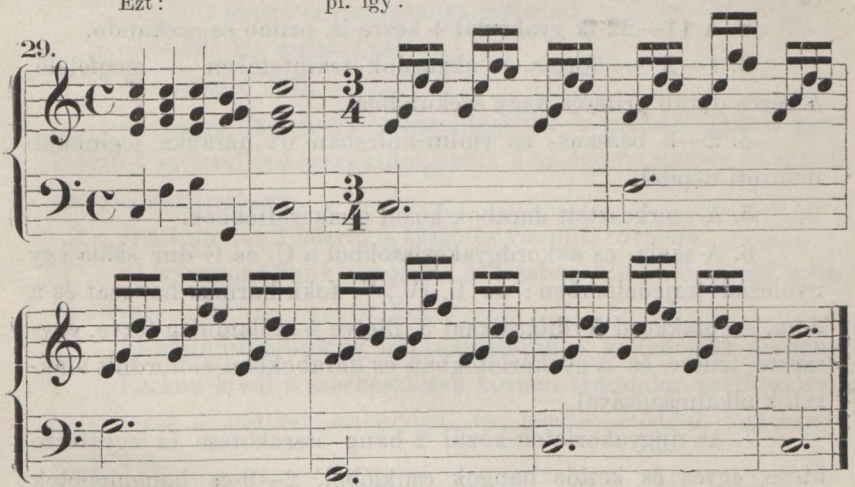

t. i. az akkordok 3 szólamú törését közben előütéssel díszítve és két-két fekvést kombinálva.

A kadenczia-játszás ilyen és hasonló módjait preludirozásnak és rögtönzésnek nevezem, a szerint, a mint a felveendő, vagy már tanult gyakorlat motivumait alkalmazzuk, vagy ezektől független alakításokat képezünk.

Hogy minden gyakorlatnál, vagy darabnál a fellépő új elemeket, milyenek pl. új akkordok, akkordalakzatok, összekötések, szólamvezetések, a periodusok részvégzeteinek más formái, új for-

mák (a két részű dal 2. formája, 3 részű dal, nagy-, kis- és miniatürformák) stb. megfigyeltetem, elemeztetem, s a mennyiben nehézséget nem képeznek, írásban, vagy csak zongorán alkalmaztatom is, ezt talán felesleges bővebben fejtegetnem.

Átismételvén az évi tananyagot, nagy gondot fordítok a hibátlan és izléses előadásra és összefoglaljuk a tanultakat, melyeknek eredményéről könnyebb áttekintés végett számot is adok a következőkben:

Az I. évfolyamba átvett tananyag jegyzéke.

A) A gyakorlati tananyagból:

1. Czerny «Erster Lehrmeister» című művének 11—31-ik gyakorlata.

2. A 11—22-ik gyakorlat 4 kézre is, primo és szekundo.

3. 1—2 — forma és akkordok tekintetében — megfelelő, 4 kezes darab primója vagy szekundója.

4. 2—3 basszus- és violin-kulcsban írt darabka, leginkább nemzeti népdal.

5. A szerkesztett darabok közül a sikerültebbek.

6. A skála- és akkordgyakorlatokból a C- és G-dur skála egy nyolczad terjedelemben; az I., IV., V. fokú hármas hangzat és a dom. szeptakkord fordításaikkal 3, illetve 4 szólamúlag törve, egyszerre leütve és a gyakorlatokban és darabokban előfordult alakzatok alkalmazásával.

7. Az ujjgyakorlatok közül 2 hang összekötése és egyszerre ütése, egyes és kettős hangok csuklóból, 2—9-es hangmenetek 2 oktávában, alá- és áttevések, összevont és tágított fogások, a mint előfordultak.

B) Az elméletből:

1. Elemeztünk és pedig tekintettel voltunk

a) a műfajokra (polka, keringő, népdal stb.),

b) a formára (2 és 3 részű, kis-, nagy- és miniatür-dalformák),

c) az akkordokra (a főakkordok: I., IV., V. és V_7 és fordításaik, neveinek és alaphangjainak meghatározása),

d) a harmonikus egymásutánra (3 szempontból: Egy üteny-

ben hány akkord fordult elő? A kezdő periodusok részvégzetei egymással szembe állítva milyenek? Az egyes akkordokat milyen akkord előzi meg és milyen követi?),

e) a végzetekre (fél és egész végzetek és ezeknek különböző alakjai,

f) a melódiára (lényeges, átfutó, visszatérő, előütéses hangok),

g) az ütenybeosztásra (C, $^2/_4$, $^3/_4$, $^6/_8$ ütenyek; egész-, fél-, negyed-, nyolczad-, 16-od és triol-hangjegyek);

h) a hangokra és jegyeikre (különböző oktáva-fajok; violin- és basszus-kulcs).

2. Szerkesztettünk az elemzésnél előfordult elemek alkalmazásával:

a) adott melódiához kiséretet,

b) adott harm. egymásutánra melódiát,

c) önálló kis darabokat,

d) szövegre dalt,

e) harmonikus kivonatokat zongorán és irásban, azaz a gyakorlatok generalbasszusát kidolgoztuk 4 szólamú tételben és ennek alapján készítettünk,

f) átiratokat 2 kézről 4 kézre és viszont, továbbá

g) transponáltunk zongorán és irásban C-ből G-be és megfordítva,

h) preludiroztunk és improvizáltunk a kadenciák alapján.

Ezeken kivül a szerkesztések közben számtalan szerkesztési, helyesirási, esztétikai szabálylyal és jelzési móddal ismerkedtünk meg.

Budapest. *Tamásyné Gáll Anna.*

(Folytatjuk.)

A LONDONI NEMZETKÖZI NŐI KONGRESSZUS.

A «Frau» című berlini havi folyóiratban a kongresszus egyik dresdai «kiküldött» tagjától, *Stritt Mária* úrnőtől érdekes czikkecskét olvastam, melyet kedves szerkesztőnk szíves engedelmével, némi kihagyásokkal, a következőkben bátorkodom közleni:*

«Minél tágabb körökre terjed a női munka s a női mozgalom, annál gyakoriabbak azon nemzeti és nemzetközi intézmények, hol a női munka bajnokai találkoznak, hogy a női mozgalom napirenden levő kérdéseiben állást foglaljanak. Az utóbbi évek gyors egymásutánban következő nemzetközi női kongresszusainak nem az volt a czéljuk, hogy kötelező határozatok hozatala által egységes eljárást állapítsanak meg — a mi a különböző nemzeteknél uralkodó különböző viszonyok mellett sem lehetséges, sem kívánatos nem lett volna — hanem, hogy hasznos eszmecsere által a női mozgalom terén a felvilágosodást és a jobb meggyőződést terjesszék. Ez által tudtuk meg, hogy a női mozgalom kérdései tulajdonképen az emberiség kérdései, s hogy a kongresszusok kézzelfogható bizonyítékai az öntudatos női akaratnak, számontartói a női munkának s a női törekvéseknek. Így fogva fel a dolgot, a kongresszusok ideális jelentőségét — ha gyakorlati hasznuk nem kézzelfogható is — el kell ismernünk.

A legutóbbi londoni nemzetközi kongresszus, mely junius 26-tól julius 5-ig folyt le, minden megelőzőnél jobban és erőteljesebben tudta czélját elérni. Egyrészt mert az angol női mozgalom előhaladottabb állapota és az angol nőknek a viszonyokhoz mérten szabadabb társadalmi állása erre a lehető legkedvezőbb elő-

* Köszönettel veszszük. *Szerk.*

feltételeket szolgáltatta, másrészt, mert az a «női világszövetség»-nek, az «International Council of Women»-nek 50 éves jubiláris közgyűléséhez csatlakozott s annak fenhatósága és felelőssége mellett jövén létre, kezdettől fogva hivatalos jelleggel bírt. A «női világszövetséghez» csatlakozó nemzeti szövetségek (Egyesült-Államok, Canada, Németország, Svédország, Anglia és Irland, Uj-Délwales, Dánia, Hollandia és Tasmania) 3—3 *hivatalos küldött* által képviseltették magukat. Azon országok számára pedig, melyekben még «nemzeti szövetség» nincsen, a «világszövetség» nevezett ki egy-egy képviselőt, kiknek — természetesen — szavazati joguk nem volt. A «szövetségnek» öt hivatalos ülésén csupán a csatlakozó egyesületek tagjai vettek részt, azonban a «szövetség» két nagy nyilvános ülésén s a kongresszus összes ülésein bárki részt vehetett. A «szövetség» ülésein a nemzeti szövetségek alakulásáról és tevékenységéről tettek jórészt igen érdekes jelentéseket; s egy egész sor fontos határozatot hoztak a «nemzetközi szövetség» szervezetére, alapszabályaira és munkarendjére vonatkozólag s munkatervét a következő öt évre megállapították. A szólásszabadság természetszerűleg csupán a hivatalos küldötteket illette. A kongresszus üléseinek kiszabott s pontosan megtartott $2^1/_2$ óráját felerészben a meghivott szónokok és szónoknők rövid előadásaira, felerészben szabad vitatkozásra fordították, melyben mindenki részt vehetett. Határozatokat itt nem hoztak.

Ezen kongresszusi ülésekről már a gazdag munkarend is fogalmat ad. Hét napon át négy, illetve hat különböző helyen 56 értekezletet tartottak, tehát átlag 8-at minden nap. Ezek között nevelési tárgyú volt 11, nőkérdésre vonatkozó 16; ipari 9, politikai 5, társadalmi 15. Mivel ezen értekezleteket nem egymás után tartották, hanem mindig négyet egy időben, látogatásuk a leglelkiismeretesebb és legkitartóbb kongresszusi tagra nézve is csak megszorított mértékben volt lehetséges, s a hivatalos küldötteknek, kik a «szövetség» ülésein le voltak kötve, gyakran a legérdekesebb tanácskozásokról le kellett mondaniok. Ez az egymásmellettiség rendszere az egymásután helyett súlyos balfogásnak bizonyult a különben nagy körültekintésről tanuskodó rendezésben s a «szö-

vetséget» arra a határozatra bírta, hogy jövőben a munkarend gyakorlatibb összeállításáról gondoskodjék s mindenek előtt a hivatalos ülésekre legyen tekintettel. A napilapok különben jóindulatú, de többnyire felszínes és hézagos tudósításai is főként erre az elhibázott beosztásra és a túltömött munkarendre vezethetők vissza, mely az egységes és kellő áttekintést nyújtó jelentéseket lehetetlenné tette.

Ennek daczára az ülések látogatottsága rendkívül nagy volt, s a nagy üléstermek mindvégig tömve voltak az élénk érdeklődést tanusító közönséggel.

A kongresszus tagjainak minden irányban felvilágosítással szolgáltak s kényelméről és jólétéről gondoskodtak a különböző tudakozódási-, posta- és sajtó-irodák, az olvasó-, író-, társalgó- és toilette-szobák, az idevonatkozó propaganda irodalom-elárusító helyei s végre egy kitünően szerkesztett és a tájékozódásra nélkülözhetetlen kézi-könyv.

A női kérdéssel szorosabb vagy távolabbi összefüggésben álló összes körök (klubbok), egyesületek, közhasznú intézmények Londonban, vagy London környékén, rendelkezésükre bocsátották helyiségeiket a kongresszus tagjainak, vagy meghítták őket azok megtekintésére. A küldöttek és meghivott előadónők a kongresszus tartamára magánházakban ingyenes elszállásolást nyertek. A mit szíves előzékenységben, igazán megható vendégszeretetben, megszámlálhatatlan meghivásokban egyesek és egyesületek a kongresszus tagjainak nyujtottak, az ép úgy felülmulta a legmerészebb várakozást, mint a női jogok legfáradhatlanabb munkásainak munkabírását a túlgazdag programm.

A ránk és törekvéseinkre nézve oly fontos és nagyjelentőségű kongresszus lefolyását, a mint az, a csupán körvonalaiban feltüntethető óriási keretben lezajlott, a hatalmas és maradandó benyomásokat, melyeket ott nyertünk, alig lehetséges leírni. Ezzel nem akarunk föltétlen és vak elismerést nyilvánítani azon új és idegen jelenségek iránt, melyek ott különféle alakban elénk kerültek. Ellenkezőleg, az összehasonlításra a nemzetközi tarka-barkaság által nyujtott kedvező alkalmat mindig kihasználtuk s az idegen

előnyök őszinte megbámulása mellett is sok dolgot vizsgáltunk biráló tekintettel s gondolkozó fejcsóválással.

Természetesnek találtuk, hogy minden fáradozás daczára, mely a kongresszus nemzetközi jellegének megóvására irányult, az angol elem hibáival és erényeivel igen gyakran uralkodó volt. A mily kellemes meglepetésül szolgált az, hogy a nehéz idők nyomását nem érző felső tízezrek az angol női mozgalomban nemcsak személyesen részt vesznek, hanem állásuk és befolyásuk által az ügyet lényegesen előbbre viszik: ép úgy joggal visszatetszést okozott az a szembetünő törekvés, hogy ezen benső természete szerint demokratikus mozgalmat czím és név által támogassák s vezető egyéniségekül szükségtelenül is az arisztokráczia képviselőit nyerjék meg.

Minden nagy tiszteletünk daczára, melylyel az angol társadalmi intézményekben kifejezésre jutó erősen kifejlett függetlenségi érzelem s a személyes szabadság sérthetetlensége iránt viseltetünk, nagyon különösen hatott reánk az a rendszertelenség és önkényesség, mely nagyon sokfelé nyilvánult. Nagyon óhajtottuk volna pl., hogy meghivott német szakértőnők tartottak volna előadásokat a háztartási és továbbképző iskolákról és mindenekelőtt a tanítónők képzéséről, hogy az e téren még joggal megróvható káoszra tapasztalataik és szakértelmük által világosságot vessenek.

Az a naiv tudatlanság, mely az Anglián, illetőleg Amerikán kívül eső női mozgalmakra nézve uralkodott, melyet Németországra nézve hamis értesítések és ferdítések egészítettek ki, azon kellemes helyzetbe juttattak, hogy hivatalos és nem hivatalos jelentéseinket nagy érdeklődéssel, sőt bizonyos jámbor bámulattal fogadták, ép oly bámulattal, mint azon körülményt, hogy mi németek nem német dolgokról is meglehetős helyes tudomással birunk. Nem hiszem azonban, hogy a mi szeretetre méltó angol és amerikai társaink ebből magukra nézve azt következtették volna, hogy jövőre hasonló törekvésű testvéreik munkásságáról bővebb értesülést fognak szerezni. Az a kellemes tudat, hogy *követőik* az *általuk kijelölt* helyes úton haladnak jövőre is, teljesen ki fogja őket elégíteni.

Őszinte bámulattal töltött el mindnyájunkat az a szabad nyugodt biztosság, melylyel az angol és amerikai asszonyok a nyilvá-

nosság előtt mozognak. Meggondoltságuk, a szabad előadásban nyilvánult készségük, a formalitások megtartásában való pontosságuk — noha ezek sokkal bonyolodottabbak, mint a mieink — minden irány képviselőinél meglepő volt. Az összes értekezleteket kivétel nélkül, mind kifogástalan, sőt példaszerű módon vezették az illető elnöknők, és soha a leghevesebb vita közben sem hágták át a nyugodt, magától értetődő udvariasság határait. Csak az egyik politikai szakosztályi értekezleten tört ki, mint emlékszem, az «általános derültség», midőn egy előadónő, a női választójog egyik ellenese, a legrégibb fegyvertár frázisait szedte elő. Azonban az elnöknőnek, mrs Wright Sewallnak rövid, de erélyes felszólalása, melyről egy birodalmi gyülés elnöke is példát vehetett volna, tökéletesen elég volt arra, hogy a forradalmi szellemek humorát kellő határok közé szorítsa. Csak szigorú és rendszeres társadalmi és parlamenti iskolázottság által lehet ily fényes eredményeket elérni, a miért mi angol testvéreinket ép oly mértékben irigyelhetnők, mint az összes mozgalmaikra jellemző azon hatalmas vonásért, mely leginkább nagyszerű türelmességükben nyilvánul. A legkülönbözőbb irányzatok képviselői, a mérsékeltek és radikálisok, a konzervativek és szocialisták, a szabadgondolkodók és igazhívők a közös munka terén a legnagyobb kímélettel érintkeznek s az eltérő véleményeket tisztelettel illetik.

A részletekbe jobban belemélyedni egy kis czikk keretében nem lehet; csupán egyes, különösen figyelemre méltó ülést akarnék felemlíteni; mindenekelőtt az eredeti ismerkedési ülést, mely valóságos díszüléssé nőtte ki magát s melyben az idegen küldötteket a kongresszusnak lady Aberdeen, az «International Council» elnöknője, az ünnepiesség teljes módjával bemutatta. Sok érdekes és jellemző egyéniséget, s a nőkérdésnek sok komoly munkásnőjét és vitéz mártirját, rég ismert nevek viselőit ismerhettük itt meg színről-színre. Mindeniket szívesen üdvözölték s az angol közönség dekorativ szellemének ép oly érdekesek voltak az ismeretlen nevű indiai, kinai, palesztiniai tarka keleti köntösökbe öltözött küldöttek is. Az a kinai nő például, ki csak keveset értett angolul, s a legkomolyabb tárgyalásoknál is folyton elégülten nevetett, midőn a szintén

örökké nevető fivére karján az emelvényen körültipegett, a bizottság s a közönség részéről mindig élénk figyelemben részesült.

Ránk német nőkre nézve legérdekesebbek voltak az erkölcsiség kérdésében és a munkásnők törvényes védelméről tartott vitatkozások. Az első értekezleten elhangzott felhivás, hogy fiatal leányok és asszonyok hagyják el a termet, bizonyságot tett arról, hogy Jozefine Butler hazájában sem tanulták még meg a legkomolyabb nőkérdéseket a megfelelő erkölcsi komolysággal felfogni, a miről az összes többi előadások is tanuskodtak.

Nagyon heves volt a véleménycsere a munkásnők védelmének kérdésében. Néhány szocziálista vezér kivételével az összes angol és külföldi szónokok elfogadták a mrs. Sidney Webb által hangoztatott elveket, mely a munkásnők védelmére alkotott külön törvények helyett mindkét nemű munkások védelmére szolgáló *egyenlő* törvények alkotását sürgette. És pedig az általános tapasztalatra támaszkodva, ez a törvény nem annyira a női munkások kizsákmányolása ellen szolgáltatna védelmet, mint inkább a férfit támogatná a jobban fizetett iparágakban a női munka versenye ellenében, a helyett, hogy a nőt mind mélyebbre taszítsa a gazdasági élet rabszolgaságába. Ragyogó ékesszólással beszéltek ebben a szellemben Griepenberg bárónő (Finnországból), mrs Stanton Blakk, Schack grófné és mások. Eddig a német nők a női munkások védelmét sürgették — természetesen nem a női munka korlátozásának értelmében, mint ezt más oldalról hallottuk — azonban az itt felszólaló komoly és meggondolt nők mély meggyőződéstől sugalt ellentállása gondolkodóba ejtett minket is és nagy elővigyázatra intett azon «védelemre» nézve, melyet a férfi törvényhozók a nőknek nyujtanak.

A törvényes védelem vonatkozó fejtegetései mr. Barrowsnak, az ékesszóló ügyvédnek, annyiban nem voltak egészen logikusak, mert ő munkásnők védelmét a munkásnők szervezetével azonosította. Sokkal hatásosabb volt pártfeleinek, mr. Macdonaldnak és mr. Sidney Webbnek felszólalása, kik a bérminimum megállapítását és a munkabér törvényes szabályozását sürgették a nők érdekében azon a nagy gyülésen, melyet a «kereset ethikája» tárgyá-

ban tartottak. A legjelentékenyebb, a legszellemesebb értekezése volt — talán az egész kongresszusnak — az, melyet ugyanazon estén mrs Stetson (New-York) tartott ezen a czímen: «egyenlő munka, egyenlő díjazás», s melyben a gazdasági és erkölcsi életfeltételek összefüggését tüntette fel.

Nagyjelentőségű tüntetésre szolgáltattak alkalmat azok a nagygyülések, melyek a «Queens Hall»-ban folytak le a béke- és választójog kérdésében. Az első az «Internationale Council» hivatalos ülései közé tartozott. A «világszövetség» ugyanis kilépett a békekérdésben eddigi semlegességéből és a «nemzeti szövetségek» «szívből jövő hozzájárulása mellett» propagandát indított meg a világbéke érdekében. A második nagygyűlés nem volt a kongresszussal szerves összefüggésben, azonban a kongresszus tiszteletére hívta azt egybe az angol «szavazatjog-egyletek» szövetsége. A «Queens-Hall» pompás termei, melyek 3—4000 ember befogadására képesek, mindkét gyülésen tömve-tele voltak. Az első gyülés rendezése, melyen lady Aberdeen elnökölt — talán épen sokoldalúságánál fogva — nem volt szerencsésnek mondható. Az előadások mellett voltak itt felszólalások, kar- és magánénekek stb. A közhangulatot némileg nyomottá tette az is, hogy Suttner Berta bárónő, kinek a főelőadást kellett volna tartania, az utolsó perczben lemondott. Mindamellett azt a határozatot, hogy a «*világszövetség*» *minden erejével törekedjék a béke előmozdítására*, egyhangúlag és nagy lelkesedéssel fogadták el.

A legmélyebb, legfeledhetetlenebb benyomást kétségtelenül a választójog gyülése tette minden résztvevőre, mely mrs. Fawcett páratlan elnöksége alatt kétségtelenül fénypontja volt a kongresszusnak. Mint angol barátnőink bizonyították, e kérdésben ilyen mértékben sikerült és méltóságteljes megnyilatkozás még Angliában sem volt soha. Mi idegenek pedig azon ideális jobb világban éreztük magunkat, mely után törekedtünk. Olyan eseményekről, melyekben, bár igen szerény mértékben magunk is tevékeny részt vettünk, nagyon nehéz, csaknem lehetetlen részrehajlás nélkül való tudósítást írni: azért csak azt a hatalmas pillanatot említem, midőn az ezrekre menő tömeg mint egy ember —

helyesebben mint *egy nő* — emelkedett fel, hogy az agg Susan B. Anthonyt, a női ügy mártirját örömteljes kendőlobogtatással és éljenzéssel üdvözölje, azt az 50 éves küzdelemben ki nem fáradó, s ügyét győzelemre juttató 80 éves nőt, ki szellemi frisseségét és kedélyét tekintve, ma is legfiatalabb valamennyiünk között. Sajnálom mindazon rokonérzésű nőt, ki ezt az estét velünk együtt nem élvezhette.

Azon határozatok közül, melyeket a «nemzetközi szövetség» legközelebbi öt éves cziklusára nézve megállapítottak, legfontosabbak és legérdekesebbek a következők: A nemzetközi sajtóiroda berendezése, melynek feladata a nők ügyét a sajtó útján előmozdítani, s melybe minden nemzeti szövetség nevezhet ki egy-egy tagot. Általános tudakozódási irodának elfogadták a londoni kitűnően vezetett «Women's Institute»-ot, azon fontos hozzáadással, hogy félreértések kikerülése czéljából minden nemzeti szövetség, mely a másikról értesítést kiván, forduljon direkt az illető szövetség elnökéhez vagy titkárához. Egyhangulag elvetették azt az indítványt, mint a «világszövetség» demokratikus szellemével ellenkezőt, hogy olyan szövetségi tagokat *nevezzenek* ki az elnökségbe rendkívüli tagokul, kiknek befolyása és támogatása a női mozgalomra nézve hasznos lehet. Elfogadták a *német nőegyletek* azon indítványát, hogy a nemzeti szövetségek minden országban legyenek figyelemmel a férjeknek még mindig fennálló *válási jogára*, mely a nő alárendelt állásának alapvető oka. Minden nemzeti szövetségnek tetszésére bízták, hogy közgyűlését — vezetése és felelőssége mellett létesített — nemzetközi kongresszussal kösse össze. Egyhangúlag elfogadták a *német nőegyletek* azon indítványát, hogy a «Nemzetközi szövetség» nagygyűlését öt év mulva Berlinben tartsák meg. Az elnökségbe a közelebbi öt évre a következőket választották meg, elnök: mrs Wright Sewall (Egyesült-Államok); helyettes elnök: lady Alberdeen (Canada); első titkár: miss Wilson (Anglia); másod-titkár: mlle Vidart (Svájcz); pénztáros: Schwerin úrnő (Németország).

«Egyenlő morál férfinak és nőnek» ez volt a kongresszus jelszava, mely, mint mondták, irányadó körökben visszatetszést szült, s oka volt annak, hogy a kongresszust London «Lord Mayorja»

(polgármestere) hivatalosan nem üdvözölte. A kongresszus tagjai a hivatalos üdvözlésnek hiányát nem érezték, s örömest beérték a *nem hivatalos* vagy félhivatalos üdvözlésekkel, melylyel őket a londoni «társaság» képviselőnői a legszeretetreméltóbb módon fogadták, különösen lady Aberdeen, a fiatal Sutherland herczegnő, lady Battersea, London püspöke nejével és lady Rothschild és mások. A kongresszus tagjai az elismerés pálmáját nyújtják a pompás királyi *staffordhouse-i* fogadtatásért, valamint a lady Rothschild kerti ünnepélyéért a meseszerű Gunnerbury-parkban. A «küldöttek» az utolsó napot az előkelő, csendes Cassiobury-parkban töltötték, hol lord és lady Aberdeen szíves és őszinte vendégszeretetét élvezték.

Örömest ismertetném még a kongresszus kiemelkedő alakjait, a megkedvelt «új asszonyokat», a szeretetre méltó svéd és holland nőket, Angliának és gyarmatainak pompás asszonyait, a kedves osztrák testvéreket, s mindenekelőtt az amerikai nőket, kiket kitünő vezéregyéniségek képviseltek, de erre alig van terem. Azért csupán Susan B. Anthony tiszteletre méltó alakjáról emlékezem meg ismételten, kinek jelenléte és élénk részvéte a kongresszus munkásságát megszentelte.

Az ő nemes alakja s az ő szavai nyomódtak be mindnyájunk emlékezetébe legmélyebben, azok a szavak, melyeket mindig, minden időben tökéletes kinyomataként az ő emelkedett gondolkozásának, híven és kitartóan hangoztatott: «Csak a választójog segíthet rajtunk!»

Budapest.

Szigethy Karolina.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Második közlemény.)*

3. Értesitő a budapesti magy. kir. áll. «Erzsébet-Nőiskola» polgári iskolai tanítónőképző- és a vele kapcsolatos felsőbb leányiskolai nevelőintézetének állapotáról az 1898—99-iki iskolaévben. Szerkesztette Lázárné Kasztner Janka, az «Erzsébet-Nőiskola» igazgatója.

Ezen értesítő ismertetésének — a polgári tanítónőképző intézet fokozatára való tekintettel — a sorban elsőnek kellett volna lennie, azonban a párisi kiállítás czéljából az értesítő a tanév elején készülvén el, csak későn jutott az kezünkbe, s így a felsőbb leányiskolák közé kell iktatnunk.

Az értesítő czéljához képest mindenekelőtt rövid visszapillantást vet az intézet alapítására és multjára, s ismerteti a polg. képző első szervezetét. Az intézet jelen állapota és az év története *igazgatói jelentés* alakjában van feltüntetve, melynek első lapjai a megdicsőült *Erzsébet* királyné emlékének vannak szentelve. Ezen kegyeletes megemlékezést azon, az intézet fejlődésére nézve korszakalkotó szervezeti változás leirása követi, mely 1898. évi 4745. szám alatti miniszteri rendelet következtében állott be, mely rendelet értelmében az intézet a tanfelügyelőség hatásköréből s ezzel a népoktatási intézetek sorából kivétetett. (Erre nézve lásd bővebben folyóiratunk 1898 deczemberi és 1899 januári számait.) Fontos esemény volt a polg. iskolai tanítónőképesítés módosítása is, mely módosítás a vizsgálatot két részre: *alap-* és *szakvizsgálatra* osztotta; továbbá a képezdei tanárnők képzésére vonatkozó intézkedés, melyről mai számunk más rovatában részletesen beszámolunk. A polg. tanítónőképző intézet *tanári testületének* rendes tagjai voltak: *Csemez József, Gróo Vilmos, Grail Erzsi, Hollós Károly, Komáromy Lajos, dr. Lázár Gyula, Rybár István, Sebestyén Gyuláné, özv. Szarvas Gáborné.* A felsőbb leányiskolában rendes tanítónők voltak: *Berta Ilona, Buzogány Mária, Pischl Iduna, Polereczky Jolán, Szarvassy Margit, Tavassy Mária, Thuránszky Mária,* segédtanítónők: *Balogh Zsófia, Barkáts Mária, Jausz Jozefin, Pákh Berta, Tocsek Helén.* Rendes zongoratanítónők: *Grosschmid Margit, Fischerné Szebeny Antónia, Odor Vilma, Szerdahelyi Julia, Tamássyné Gáll Anna* és *Zöllner Erzsébet.*

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. Szerk.

Ezeken kívül volt 3 óraadó tanár, 3 megbizott nyelvmesternő, 5 óraadó hitoktató, 5 alkalmazott nevelőnő és 9 alkalmazott zenetanítónő. *A polg. tan. képzőintézetnek* 3 osztályban *123* növendéke volt. Nemzetiség szerint: magyar 110, német 10, szerb 1, román 2. Vallás szerint: római kath. 81, ev. ref. 13, ág. ev. 15, g. kath. 3, g. kel. 2, unit. 4, izraelita 5. Ezek közül bennlakó növendék volt 76, déli étkező bejáró 41, segélynélküli bejáró 6. Az általuk élvezett államsegély értéke 23,815 frtot tett; ezenkívül Bésán vagy egyéb ösztöndíjat élvezett 14 növendék 2755 frt értékben. A felsőbb leányiskolai *növendékek* létszáma volt (osztályonként 27+32+25+35+34+19) összesen 172. Vallás szerint: római kath. 96, ev. ref. 17, ág. ev. 21, unit. 2, izraelita 36. Anyanyelv szerint: magyar 172. Az intézeti növendékek erkölcsi viselete mind a két intézetben kifogástalan volt. A hazafias és vallásos érzelmek fejlesztésére több ünnepély szolgált, és pedig: szeptember 21-én volt Erzsébet királyné emlékére gyászünnep; ugyancsak Erzsébet királyné emlékére előadták a polg. képző int. növendékei «Erzsébet és Hungária» czimű drámai költeményt, melyet Tordai Grail Erzsi irt és Tamássyné Gáll Anna zenésített meg. Ez ünnepen részt vett dr. Wlassics Gyula, közokt. miniszter, dr. Pauer Imre, gondnok és Molnár Viktor, miniszteri tanácsos. Április 11-én és junius 8-án is volt ünnep, ezenkívül 4 hangverseny. A képző int. növendékei, úgy mint a felsőbb leányiskola növendékei, szorgalmasan látogatták a főváros tudományos és művészeti tárlatait, előadásait; kirándulást tettek a kertészeti tanintézetbe, Margitszigetre, Jánoshegyre, a főváros környékére és Visegrádra. A tanítás a képző intézetben zavartalanul folyt; a felsőbb leányiskolában két hétig kanyaró miatt szünetelt a tanítás. Az értesítő közli még a tanszerek gyarapodásáról, a használt tankönyvekről, a tanulási előmenetelről, a tanárok és tanítónők elfoglaltságáról szóló kimutatást és hálával emlékszik meg dr. Pauer Imre gondnok úrról, ki az intézet érdekeit hathatósan előmozdította s az intézetet látogatásával gyakran kitüntette. — Az értesítő szokatlan csínnal van kiállítva s díszére válik Hornyánszky V. könyvnyomdájának.

4. A Budapest-székesfővárosi IV. kerületi (Lipót-utczai) nyilvános községi felsőbb leányiskola negyedik értesítője az 1898—1899. tanévről. Szerkesztette Hahóthy Sándor igazgató.

Az iskolaév történetében panaszolva említi fel az igazgató, hogy a székesfőv. tanácsában hangok emelkedtek az iskolának takarékossági szempontból való megszüntetése mellett, úgy, hogy az iskola létele komolyan fenyegetve volt. Sok küzdelem után volt csak lehetséges az iskola fennmaradását a 98—99. tanévre biztosítani, de az iskola ügye véglegesen rendezettnek még nem tekinthető. Csak ha a felsőbb leányiskolával egy épületbe elhelyezett polgári leányiskolát, mint tervbe van véve, más épületbe kitelepítik, fejlődhetik az iskola teljesen szabadon, s valósíthatja meg saját nevelési elveit. Ettől a bénító körülménytől eltekintve, a tanítás rendes mederben folyt, a miniszteri biztosi tisztet Berecz Antal töltötte be. A *vallásos nevelésre* nagy gondot fordítottak, iskolai isteni tiszteleteket tartottak, a növendékeket templomba vezették s a katholikus növendékeket háromszor a gyónás és áldozáshoz. *A testi nevelés* szempontjából iskolai tornajátékokban gyakorolták a növendékeket s ezt az évzáró vizsgálat alkalmával tartott nagy torna ünnepé-

lyen mutatták be Wlassics miniszternek, az előljáróknak s a szülőknek. A tanulási eredmény igen jó volt mind a felsőbb, mind a gimnáziumi külön tanfolyamban, melyben a VIII. osztálynak 5 növendéke volt, kik közül 4 érettségit tett. E tanfolyamot a főváros s a közokt. miniszter erkölcsileg és anyagilag támogatta. *Iskolai ünnepélyt* tartottak a már említett tornaünnepen kívül márczius 15-én Petőfi emlékére, április 11-én, a 48-iki törvények szentesítésének emlékére, április 23-án az igazgató neve- és junius 8-án a koronázási évfordulón. Ezeken kívül tettek a növendékek több kisebb kirándulást s egy egész napra terjedőt Isaszegre. *A tanári* testület 21 tagból állott, köztük a következő tanitónők: *Jánecz Erzsébet, Patterson Sarolta, Radnai Jenőné, Spillenberg Mária, Tavaszy Róza. A növendékek létszáma volt* 286, az V. és VI. oszt. párhuzamos volt. *Vallás szerint* róm. kath. 156; helv. hitv. ev. 23; ág. hitv. ev. 14; gör. kel. 1; izraelita 81. Az értesítőben Radnai Jenőnének márcz. 15-én Petőfiről tartott emlékbeszéde van közölve, továbbá a rendtartási szabályok és a használt könyvek jegyzéke.

5. Értesítő a beszterczebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola 1898—99. iskolaévéről. Közli: Kerner Péter igazgató. 16-ik évfolyam.

A rendes tanítás a beiratások magán, javító és felvételi befejezése után szeptember 12-én vette kezdetét, s junius 17-ikéig zavartalanul folyt. A növendékek létszáma az előző évihez képest 8-al apadt, mert a növendékeket az internatusba helyszűke miatt fel nem vehették, vagy parallel osztályokra vagy egy önálló polgári iskola felállítására volna szükség, az utóbbit kivánatosabbnak állítja az igazgató, mivel a IV. osztály bevégzése után úgyis kenyérkereső pályákra megy a leányok egy része. A tanítás némi akadályául szolgált a növendékek különböző előképzettsége és soknyelvűsége, mi miatt egy nyelvet sem beszélnek helyesen. A tanulási eredmény azért jó volt, s a növendékek magaviselete is általában jónak volt mondható. A vallásos nevelésre ez évben is nagy gondot fordítottak. A tanítást imával kezdték s végezték, iskolai istentiszteletet tartottak s a vallási gyakorlatokra a növendékeket elvezették s buzdították. A hazaszeretet érzelmét iskolai ünnepek által is törekedtek ápolni s e czélból négy nagyobb ünnepet tartottak, u. m. szeptember 24-én, márczius 15-én, április 11-én és a tanév végén. Az iskola miniszteri biztosa *Szuppán Vilmos* volt. A *tanári testület* 16 tagból állott; köztük tanítónők: *Dezsényi Izabella, Gutáné Oláh Mária, Jurkovichné Károlyi Ilona, Kerner Margit, Serédy Ilona, Stauffer Emilia, Svetschine Georgina, Vranyczany Gabriella. A növendékek létszáma* 179 volt és pedig 40+42+35+29+18+15. *Nemzetiség szerint* 178 magyar, 1 német. Vallás szerint róm. kath. 89, ág. h. ev. 50, ev. ref. 4, izraelita 44. Közölve van az Erzsébet királynéról tartott beszéd; a szervezet kivonata, a tanítási anyag, használt könyvek jegyzéke, az internatusi rendtartás stb.

6. A debreczeni ev. ref. felsőbb leányiskola és az ezzel kapcsolatos elemi leányiskola értesítője az 1898—99-ik évről. Szerkesztette Dóczy Gedeon igazgató-tanár. XXV. évfolyam.

A tanévet szeptember 8-án ünnepélyesen kezdték meg, miután előbb már a felvételi, magán, osztály és javító vizsgálatot megtartották. A tanítás rendes menetét az Erzsébet királyné halála által a nemzetre

nehezedett országos gyász csakhamar megszakította. A növendékek s a tanári testület részt vett a nagy királyné temetése napján szept. 17-én tartott gyászistentiszteleten és szept. 19-én maga az intézet tartott gyászünnepet; a tanítás mindkét napon szünetelt. E gyászünnepen kívül iskolai ünnepeket tartottak még márczius 15-én és április 11-én a honleányi érzelmek fejlesztése czéljából. A vallásos érzelmeket a vasárnapi isteni tiszteleten való részvétel ápolta. Konfirmáczióban ez évben 22 intézeti növendék részesült. Az iskolai ifjusági könyvtárt a növendékek szorgalmasan használták. A növendékek közt Lampel Róbert czég által küldött jutalomkönyveket osztottak ki. Szünetet tartottak a rendesen tartatni szokott szünnapokon kívül: október 2—12-ig szüret és országos vásár miatt; jan. 16. és 17-én és április 24—25-én szintén országos vásár miatt. Hivatalos látogatást tettek: Dóczi Imre egyh. isk. felügyelő és Berecz Antal miniszteri biztos, továbbá Némethy Lajos és Lengyel Imre ig. tan. tagok. A tanári testület 24 értekezletet tartott, köztük több olyat, melyben módszeres értekezéseket olvastak fel a testület tagjai. A nyilvános vizsgálatok a közönség nagy érdeklődése mellett és teljes megelégedésre folytak le. Az 1900. szept. havában az intézettel kapcsolatban tanítónőképző-intézet fog megnyílni. A tanári testület hitoktatókon kívül 12 tagból állott; köztük tanítónők: Kalocsa Róza internátusi igazgatónő, Karácson Ottilia, Kóos Ottilia, Konrád Teréz, Kovács Luiza, Jenny Eliza, Zalay Emma. A növendékek létszáma volt 59+49+48+44+14+18 összesen 232; egy növendék átlag 50 órát mulasztott egész év alatt. Vallás szerint ev. ref. 189; ág. ev. 7; róm. kath. 15; unit. 1; izraelita 20. Az internatusban 31 növendék lakott bent, kik között megbetegedési eset egész évben nem fordult elő, a mit az értesítő joggal tulajdonít a kényelmes, tiszta, egészséges iskolaépületnek, «melynél különbet e tekintetben hazánk egy intézete sem mutathat fel.» Az értesítő közli még a tanszerek és a könyvtár gyarapodását feltüntető kimutatást, a használt könyvek jegyzékét; az elemi iskolára vonatkozó adatokat; az internatus leirását s azt a beszédet, melyet Nagy Gyula vallástanár a szept. 17-iki gyászünnepélyen mondott.

7. Értesítő az egri m. kir. állami felsőbb leányiskola 1898—99-iki első iskolaévéről. Közli Révy Ferencz, igazgató.

Az igazgató beköszöntőjében alapos ismertetését adja a felsőbb leányiskolák czélja, szervezete és nevelési-tanítási módszerének. Ez évben az iskolának csak két osztályát nyitották meg, október havában, de abban a két osztályban a legszigorúbban vitték keresztül a modern iskolák egészségügyi és nevelési elveit. Nagyobb betegség vagy járványos baj nem is fordult elő. A tanítás a budapesti felsőbb leányiskolában elfogadott általános tanítási menet szerint történt, a tanítási anyagot jól el is végezhették a II. osztály német nyelvtani anyagától eltekintve, melyet a növendékek gyarló előkészültsége miatt csak az I. osztály anyagára taníthattak. Iskolai ünnepet első sorban nov. 19-én tartottak, a megdicsőült királyné emlékezetére; másodikat Ő cs. és ap. kir. Felsége trónfoglalásának 50 éves fordulóján, majd április 11-én és junius 8-án. Az iskolai ünnepekre a bérelt iskolai helyiségek szűk volta miatt vendégeket nem hívhattak. Részt vettek a növendékek és a tanári testület Toldy Izabellának, az egri angolkisasszonyok elhunyt főnöknőjének végtiszteségén, s koszorút küldtek a testület két tagja által a kápolnai csata

ötvenedik évfordulóján a nemzet vértanúinak sírjára. *A tanári testület* rendes tagjai, az igazgatót kivéve, mind tanítónők voltak; nevezetesen: Blasovszky Miklósné-Tabódy Sarolta, Jurássy Berta és Laczkovich Ilona. *A növendékek létszáma* 28+24, összesen 52 volt. Vallás szerint: róm. kath. 9; ág. ev. hitv. 2; helvét 3; izraelita 38. Anyanyelvre mind magyar. Egy-egy növendékre átlag 34 óra mulasztás esik. Az értesítő közli a használt könyvek s az iskolai felszerelések jegyzékét is. A következő tanévben az iskola más, a czélnak teljesen megfelelő bérházba fog költözködni.

8. A fiumei m. kir. állami felsőbb és elemi leányiskola, a női kereskedelmi tanfolyam és a fiumei állami kisdedóvodának értesítője az 1898—99. tanévről. Közli Gross Leopoldina igazgatónő.

Az iskolaévet szeptember 4-én isteni tisztelet hallgatásával és az igazgató által tartott ünnepi beszéddel nyitották meg; a tanítás megszakítás nélkül folyt junius végeig, mikor iskolai ünnepélylyel zárták be a tanévet. Az egészségi állapot nem volt kedvező, betegség okából a rendesnél nagyobb volt a mulasztások és az egyes tárgyakból való felmentések száma. Az iskolai ünnepeket itt is a feledhetetlen nagy királynő gyászünnepével kezdték meg. Az igazgatónő által ez alkalommal mondott emlékbeszédből néhány szép lapot közöl is az értesítő. Ünnepet tartottak még április 11-én, junius 8-án és junius 29-én, a tanév bezárása alkalmával. Az intézet *Wlassics Gyula* közoktatási miniszter úr látogatásának is örvendett, ki gróf *Szapáry László* kormányzóval több időt töltött az iskolában s az iskola állapotával és irányával, valamint a tantestület működésével teljesen meg volt elégedve. Szuppán Vilmos felsőbb leányiskolai miniszteri biztos két ízben is időzött — összesen 10 napot — az intézetben, az értesítő hálával emeli ki, hogy az intézet által elért sikerekben jelentékeny része van a biztos úr és Donáth Imre kir. tanfelügyelő jóakaratú támogatásának. Vendégül fogadta az intézet három napra a győri tanítónőképző-intézet kiránduló növendékeit is, szives előzékenységgel még éjjeli szállással is gondoskodott róluk s az őket kisérő tanítónőkről. — Az intézetben táncztanfolyam is volt. Az intézet *tanári testületében* a hitoktatók és két tanár kivételével, mind nők tanítottak. Nevezetesen: *Gross Leopoldina* igazgatónő, *Babare Adel, Cidicné-Kövesdy Albertina, Carvin Piroska, Dunainé-Vranyczány Janka, Fülöp Áronné Sargavy Erzsébet*, özv. *Lauer báróné Bock Szerefina, Simonetti Klementin, Szegfi Emilia*, dr. *Todeschi Borbála*. A növendékek létszáma volt 38+42+47+38+27+14. Vallásra nézve római kath. 162; görög kath. 2; görög kel. 3; ev. ref. 7; izraelita 32. Anyanyelvre nézve: magyar 46; olasz 105; német 28; horvát 25; angol 2. Egy egy növendékre átlag 78 óra mulasztás esett. — Az iskola új butorzatot és felszerelést kapott 13,422 forint értékben. Az intézetben segélyegylet van; czélja a szegény tanulókat könyvekkel ellátni, tőkéje 1739 frt 57 kr. és 410 drb használatban lévő tankönyv. Az értesítő magyar és olasz nyelven van írva, s közli a tanszerek, a használt könyvek és a könyvtár jegyzékét.

A *növendékek létszáma* a hat osztályú elemi iskolában (az I. és II. osztály párhuzamos volt) (52+42)+(44+25)+68+61+15+18, összesen 325. Vallásra nézve róm. kath. 264; gör. kath. 5; ág. ev. 10; izraelita 46. Anyanyelvre: magyar 61; olasz 170; német 49; horvát 45. A kereskedelmi tanfolyamnak 33 növendéke volt, a kisdedóvónak 100.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Képezdei tanítónők képzése az egyetemen. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1899. évi szeptember 30-án 2564. eln. sz. a. kelt magas leiratával a képezdei tanárok képesítése és képzése czéljából az «Erzsébet-nőiskolá»-ban és az I. ker. állami polgári isk. tanítóképző intézetben ideiglenesen és kisérletképen szervezendő tanfolyam felállítását rendelte el. Az «Erzsébet-nőiskola» azonnal elkészítette e tanfolyam szervezetét s a tanfolyamra folyamodók minősítvényi táblázatát az intézet gondnoka felterjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz, ki 1899. évi október 24-én 4367. eln. sz. a. kelt leiratával az állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképző intézetek mellett létesített továbbképző tanfolyam ideiglenes szervezetét, a tanfolyamra felvett növendékek minősítési táblázatát és a hallgatásra megszabott egyetemi előadások kimutatását jóváhagyólag tudomásul vette.

Ezen továbbképző tanfolyam tagjai az «Erzsébet-nőiskolá»-ban: Hilberth Stefánia, Relkovic Davorka, Ribiczey Erzsébet, és Szánthó Jolán. A tanfolyam szervezete ideiglenesen a következőleg van megállapítva:

A tanfolyam czélja: a polgári iskolai tanító- és tanítónőképezde végzett növendékei közül az arra alkalmasak- és hajlandóknak megadni a lehetőséget, hogy a tanfolyam nyújtotta kedvezmények igénybevétele mellett az egyetemi előadásokat két éven át látogathassák s így szaktárgyaikban magasabb kiképzést nyerhessenek.

1. A tanfolyam vezetése az intézet gondnokának felügyelete mellett az igazgató tiszte.

2. A tanfolyam két évre terjed.

3. A tanfolyamba, az igazgató előterjesztése és a gondnok ajánlatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter oly jelölteket vesz fel, a kik jeles, általános osztályzatú polgári iskolai tanítói vagy tanítónői oklevél birtokában vannak.

4. A felveendő jelöltek számát esetről-esetre a szükséglet és a jelentkezők minősítésének együttes szempontjai határozzák meg.

5. A tanfolyam tagjai a képzőintézetben ingyenes teljes ellátásban részesülnek. Azonfelül tanulmányaik idején ösztöndíjban is részesülnek.

6. A tanfolyamba fölvett jelöltek az intézet házi rendjéhez tartoznak alkalmazkodni.

7. A jelöltek a következő szakcsoportokat választhatják:

a) Philosophia és pædagogia (lélektan, logika, ethika, philosophia története, elméleti pædagogia, pædagogia története);

b) magyar, történelem, földrajz;

c) magyar, német;

d) történelem, földrajz, német;

e) mennyiségtan, természettan (a természettani és csillagászati földrajzzal);

f) biologia (állat- és növénytan); vegytan ásványtannal, természettan.

8. Bármely csoportosítás mellett kötelező tárgyak a philosophiaiak közül a lélektan, logika, philosophia története; a pædagogiaiak közül az elméleti pædagogia.

9. A szakcsoport egyik tárgya — szabad választás szerint — főtárgy, a többiek melléktárgyak. Kivétel az első szakcsoport, melyben a philosophia és pædagogia együttesen teszik a szakcsoport fő és egyedüli tárgyát.

10. A tanfolyam tagjai az intézeti szaktanárok útmutatása mellett megállapíthatják az egyetemi leczkerend szerint hallgatható előadásokat; heti 20—24 óránál többre nem iratkozhatnak be.

11. A tanfolyam tagjai az előadásokra lelkiismeretesen tartoznak ellátogatni. Tanulmányaik menetéről havonként legalább kétszer tartoznak az intézeti szaktanárnak beszámolni, előmutatván jegyzeteiket és kikérvén az esetleges útbaigazítást.

12. Minden jelölt köteles félévenként legalább a választott főtárgyból colloquálni, a colloquium sikerét igazoló bizonyítványt és az aláírt indexet az igazgatónak bemutatni.

Sikeres colloquium nélkül a jelölt nem maradhat tovább a tanfolyam tagja.

13. A jelöltek tanulmányait ellenőrző szaktanárok az igazgató elnöklése mellett kéthavonként értekezletet tartanak, a melyen a tanfolyam tagjait illető tapasztalataikat adják elő.

14. Az igazgató gondoskodjék arról, hogy a tanfolyam tagjai időnként, főleg az egyetemi tanítási szünetek alkalmával egyes intézeteket meglátogassanak és kiválóbb tanárok tanítását meghallgassák.

*

A győri állami tanítónőképző-intézet tanulmányi kirándulása. A győri állami tanítónőképző-intézet folyó évi okt. 5-én valósította meg ezen 1899/900. tanévre megállapított tanulmányi kirándulási programmjának első pontját: az intézet összes növendékei, — az egész tanári testület és ennek élén *Pataky Irma* igazgatónő vezetése alatt — *Pannonhalmára* rándultak ki, a Szent-Benedek-rend ottani főapátságának és a millenniumi emléknek megtekintése végett.

Pannonhalma Győrtől mintegy 20 km.-nyire fekszik és vonaton egy óra alatt érhető el; a délelőtti vonattal indult 120 főnyi kiránduló csapatnak a kitörő jókedv ezt az útat feltünően megrövidítette. A főapátság a Bakony végső nyulványainak egyik kúpalakú magaslatán fekszik s alulról nézve fenséges és bájos összhatásával meglepi még azokat is, a kik ezt a maga nemében páratlanul szép panorámát ismételten látták már. — Hogy tudták volna hát láttára a szép és magasztos iránt oly fogékony lelkületü leánynövendékek meglepetésüket és csodálkozásukat elfojtani?! Kitört bíz ez belőlük s elnémította ajkukon a kifogyhatatlannak tetsző dalt.

A vasuti állomáson a benczés rend megbizottja fogadta a kiránduló intézetet és vezette fel a kanyargó úton a gyalog félóránvira fekvő főapátságba. — Rövid pihenő után, négy csoportra szakadva, a benczés rend tagjai által készségesen kalauzoltatva, szemlélték meg a kirándulók a Szent-István alapította apátság hatalmas és gyönyörűen restaurált várszerű épületét és templomát; majd könyvtárát, régiségtárát és műkincseit, mindenűtt figyelemmel hallgatva a vezetők érdekes felvilágosításait és magyarázatait. — Az építészeti szempontból inkább érdekes, mint értékes templomban természetesen egyik kiránduló növendék sem mulasztotta el a Szent István által használt székben való ülést, mert hát az itt mondott imaszerű kérést a jó Isten állítólag teljesíti és a kőbe faragott szék mindennemű fájdalomtól meggyógyít. — A könyvtár 130,000 kötet könyvével egész hazánkban páratlan; itt, valamint a vele kapcsolatos képtárban és régiségtárban Dr *Récsey Viktor*, a rend könyvtárosa, a kiváló régész és könyvész, szolgált érdekes és tanulságos magyarázattal. — A főapátság 220 lépcsőfoknyi magasságú tornyáról az egész kis magyar alföld áttekinthető, a szemnek nyugaton a kőszegi hegycsoport, a Rozália és a Lajta-hegység; délen a Bakony, keleten a Vértes és északon a Kárpátok szabnak csak határt. Ezen a napon tiszta idő volt s a toronyról kinálkozó fenséges kilátás bőségesen jutalmazta a fáradságtól vissza nem riadókat.

Mialatt a növendékek a rend szép és terjedelmes kertjét tekintették meg, a tanári testület igazgatónője vezetése alatt *Kehér Ipoly* főapátnál tisztelgett, megköszönve a főapátság megtekintésére adott engedélyt és a rend tagjainak a kalauzolásban kifejtett készséges fáradozását. — A főapát kedves szivélyességgel fogadta a tanári testületet, kívánva, hogy a látottakat és hallottakat a tanítónőjelöltek hasznukra fordíthassák s majd mint tanítónők értékesíthessék.

A főapátság épületcsoportjától a millenniumi emlékhez vonult a kiránduló társaság. — Ezt az emléket ép az előző napokban adta át a miniszterium képviselője a megyei törvényhatóság kiküldötteinek jelenlétében a nyilvánosságnak, illetőleg a benczés rendnek. A kupolás épület szép freskói történelmünk azon eseményeit örökítik meg, a melyek nemzetünket a halommal, vagy a renddel hozzák kapcsolatba; így ott látjuk Árpádot a halom ormán, a mint Pannoniát már elfoglalva megelégedetten végig tekinti, vagy a rendet alapító Szent Istvánt, a mint Astrik apáttól átveszi a magyar szent koronát. Mi sem természetesebb, mint hogy a növendékek hazafias lelkesedése e kupola alatt érte el tetőpontját; alig-alig lehetett e szent lelkesedésből fakadó s egymást követő hazafias daloknak végét szakítani.

A test ezalatt kifáradt; felfrissítéséről az intézet szeretett igazgatónője gondoskodott, bevezetvén növendékeit Győr-Szent-Márton nagyvendéglőjének terített asztalaihoz. A kiránduló intézet az estéli vonattal tapasztalatokban gazdagodva és hazafias érzésben erősödve hagyta el Dunántúlnak ezen remek szépségű és történelmi nevezetességű pontját, hálával eltelve vezetősége iránt, a miért számára ismételten egy rendkívül kedves és tanulságos napot szerzett.

Győr. *Mohar József.*

A kőszegi új ev. leánynevelő-intézet felavató ünnepe szept. hóban szép ünnepségek között folyt le. Király Emma úrnő szives volt nekünk az ünnep leírását s az új épület képét megküldeni, melyekről látjuk, hogy ez új intézet dunántúli intézeteink között magasan kiválik s a nőnevelés ügyének nagy szolgálatot van hivatva tenni. Az épület maga a czélnak legjobban megfelelő iskolai épületek közé tartozik. Magas, csinos, két emeletes ház, melynek földszintjén az igazgatónő lakása, hivatalos iroda, tanítónői lakások és a természettani terem. Az első emeleten vannak a tágas iskolatermek, a díszterem, ebédlő, s külön lépcsővel külön szárnyban a beteghelyiségek. A második emeleten a hálószobák vannak, szintén tágasak és világosak. Az intézet 50 növendék befogadására készült, de 70-et is könnyen el lehetne benne helyezni, s azonkívül úgy van építve, hogy bármikor könnyen kibővíthető. A növendékeknek játszótér, kert áll rendelkezésére. A csinos, kényelmes és az egészség követelményeinek teljesen megfelelő épület csak 85,000 frtba került. Fokozatára nézve az intézet a polgári leányiskolák közé tartozik, nagy jelentőséget azonban jól szervezett internatusa által nyer, melyben mérsékelt díjért távol vidéken lakó szülők gyermekei is jó nevelést nyernek. Üdvözöljük az új intézetet és sikert kivánunk üdvös tevékenységéhez.

*

Népiskolai szemléltető képek. Dr. Wlassics Gyula, közoktatásügyi miniszterünk, ki élénk szellemével és mindenre kiterjedő gondosságával közoktatásügyünk minden ágába életet és fejlődést hozott, a népiskolai szemléltető képek tárgyában október hó 16-ára egybehívott nagy jelentőségű tanácskozmányon maga elnökölt s az ülést, melyen pedagogusok és művészek vettek részt, a miniszter a következő beszéddel nyitotta meg:

«Közműveltségünkben hiányzik a szép iránti érzék, a szép belsőleg mélyen érzett kultuszának szükséglete. Műpártolónk van, de olyan, a ki szive, lelke hő vágyát elégíti ki egy kép vagy szobor vásárlásával, az ritkaságszámba megy. Mikor e felelősségteljes helyre léptem, közművelődésünknek e nagy hiánya cselekvő munkára buzdított. Cselekvő munkára, melyet nem lehet elég korán megkezdeni, mert alapos munka e téren csak az, ha sikerül az új nemzedék világnézetébe belenevelni a szép iránt érzett nemes fölfogást, az esztetikai érzést és ennek igényeit.

Munkánknak hasznát a jövő nemzedék érzi igazán, de a kultura munkásainak nemcsak a gyorsan kamatozó napi muló eredmények káprázata után szabad indulniok. Nekünk a nemzeti kultura nagy, maradandó jövő érdekeiért kell cselekednünk, tennünk, hatnunk. Abban kell becsvágyunkat keresnünk, hogy kellő időben fölismerjük a nekünk jutott föladat betöltését és igazán gyarló hiúság volna készséggel nem vállalkozni a magvető szerepére azért, hogy örömdalokat csak aratáshoz szokás zengeni és a kezdeményezőket legtöbbször skeptikus félvállal fogadják.

Mi a jövő nemzedékek legbővebben termő aratására kivánunk dolgozni akkor, midőn a gyökerében fogjuk meg a kérdést, azaz: nem késlekedünk soká, de czéltudatosan beviszszük a szép érzék fejlesztését az iskolába. Beviszszük a népiskolától kezdve a felső oktatásig és gondosan

megválasztott eszközökkel iparkodunk a jövő nemzedékek világnézletének kincsét az igazi aranyértékkel: a szép ideálizmusának nemes kultuszával gazdagítani. A szép kifejlett érzékével fölfrissített széleskörű magyar társadalom lesz azután az az igazi magyar fekete föld, a mely dúsan termő talaja lesz a magyar fajban lakó geniális művészi erőnek, tehetségnek. De nemesebb és emelkedettebb lesz a magyar társadalom egész világnézlete is, mert nemesebb az a szív, szárnyalóbb az a gondolat, humánosabb az az érzés, mely lelke szálaival van összekötve az esztetikai izlés finomabb légkörével.

Nem sorolom föl azon kormány- és társadalmi intézkedéseket, melyeket eddig alapozó munkánkban tettünk. De azt hiszem, hasznosabbat alig tehetünk, mintha már a népiskolákban oly szemléltető képeket állítunk a zsenge ifjuság elé, melyek lelkében felköltik a szép érzékét.

Önök lesznek hivatva bölcs tanácsukkal támogatni, hogy a legczélszerübben válaszszuk meg az eszközöket, a melyekkel czélunkat legeredményesebben érhetjük el. Midőn azt kivánom, hogy sikerüljön tanácskozásunknak a legjobbat eltalálni, még csak egyre kérem az önök figyelmét, hogy a szemléltető képek olyanok legyenek, melyek a nemzet ifjuságában a szép érzékének fejlesztése mellett erősítsék a hazafiui, a nemzeti érzést, hogy azon képekben tanulja az ifjuság a hazát minél önfeláldozóbban szeretni, annak szentelt földjéhez szive minden dobbanásával, elméje minden gondolatával ragaszkodni.»

A miniszter lelkesedéssel fogadott szavai után Halász Ferencz olvasta fel idevonatkozó, nagy gonddal és tudással készített javaslatát, melyet élénk és tanulságos eszmecsere követett. Részt vettek az eszmecserében Beöthy Zsolt, Hock János, Kammerer Ernő, Malonyai Dezső, Lázár Béla, Valdapfel János, Péterfy Sándor, Gróh István, Láng, Földes Géza és Révhegyi Iván.

Wlassics miniszter összegezvén a fölszólalásokat és azokra megjegyzéseit részletesen megtevén, köszönetét fejezi ki az élénk érdeklődés és tanulságos eszmecseréért s kijelenti, hogy a szemléltető képeket a hazai legjelesebb művészek által fogja elkészíttetni, mert bizton számít a művészek hazafias becsvágyára is. A kivitelre egy bizottságot fog kiküldeni, melynek föladata leend a részleteket megállapítani.

*

Wlassics miniszter és a «Tanítók háza». A közoktatásügyi költségvetést az egész haza tanítósága örömmel és lelkesedéssel üdvözölte. Örömmel és lelkesedéssel, mert az nemcsak arról tett bizonyságot, hogy Wlassics miniszter genialitása közoktatásunk rendszerének minden ágát a szükség és lehetőség szerint fejleszteni törekszik, hanem arról is fényesen tanuskodik, hogy szerető gondoskodással karolja fel a tanítók, a nemzetnevelők ügyét is. Emeli az egyes tanítók fizetését, gondoskodik nyugdíjügyük javításáról, megfelelő hajlékról gondoskodik részükre a jobb, modernebb iskolaépületekben; de a mi mindezeknél fontosabb, a «Tanítók háza» ügyét is magáévá tette s nagylelküleg gondoskodni kíván annak megteremtéséről. E czélra egy millió korona megszavazását kéri a törvényhozástól olyképen, hogy az 1900-iki költségvetésbe 200,000 és az ezután következő négy évben folytatólagosan ugyanennyi összeget vesz fel. Ez összegből a magyar kormány átveszi az Eötvös-

alap által megvásárolt *tanítók házát* s épít egyet Kolozsvárott is, a tanítókra csupán a fentartás s a jótékonyság gyakorlásának kötelezettsége marad. Nagyobbszerű ajándékot nem adhat a magyar nemzet tanítóinak, kik e nagylelküség lelkesitő hatása alatt nemcsak Wlassics emberszerető lelkét áldják, de hatalmas, soha el nem muló ösztönt nyernek a lelkes önfeláldozó munkára.

*

Franczia ország.

Női kongresszusok a párisi világkiállításon. Az 1900-ik évben Párisban tartandó nemzetközi kiállításon három női kongresszus lesz, melyek mindenike a női mozgalom különböző irányát képviseli. A legmérsékeltebb irányú lesz az «Oeuvres et Institutions féminisme» kongresszusa, melynek közlönye: «La Famme». A radikális szoczialista nők kongresszusa: a «droits de la famme», közlönye: «La Fronde». Ez a két kongresszus nemzetközi lesz. A harmadik kongresszus «le Feminisme chrétien» keresztyén és nemzeti alapon fog állani, ennek közlönye: «Le pain». Megkisérlették a női-mozgalom ezen három irányát egy franczia női szövetségbe egyesíteni, de az egyesítésre irányuló fáradozás ez ideig sikerre még nem vezetett.

*

A Mária Dorothea-Egylet ügyei. Az egylet igazgatósága október hóban ülést tartott, melyen a folyó ügyeket intézték el, s az üresedésben levő állami alapítványi helyre Hosszú Fanni nyug. áll. tanítónőt jelölték. A tanszakosztályi ülést október hóban a «Tanítónők Otthoná»-ban tartották, s ennek egyedüli tárgya az Otthon új épületének megtekintése volt. A tagok közül mintegy 30-an jelentek meg, s nagy gyönyörűséggel szemlélték meg a barátságos, tágas és czélszerűen berendezett intézetet.

IRODALOM.

ÜDVÖSSÉG ÚTJA. Imakönyv katholikus leányok számára. Szerkesztették *Papánek Ferencz* és *Zelliger Vilmos*. Kiadta Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) Budapesten. Ára 1 frt 20 kr.

Örömmel vettem kezembe a könyvet, melynek csinos kiállítása is lekötötte figyelmemet, mert a könyv szerzőitől, mint a kath. tanügyi irodalom izléses tollú művelőitől, kik mint hitoktatók is kitünően tudnak a gyermek lelkének húrjain játszani, már eleve valami jót, értékeset vártam. Várakozásomban nem is csalódtam; sőt többet találtam, mint reméltem. A könyv nem csupán imakönyv, hanem — s épen azért méltó különösen az anyák, nevelők figyelmébe — *oktató könyv* is, mely az imára előkészíti, mintegy ráneveli a növendéket, s megismertetvén vele vallási és erkölcsi kötelességeit, egyszerű, szívhez szóló hangon inti őt azok buzgó és hű teljesítésére. A nyelvezet, az írásmodor a mellett, hogy igazán magyaros, egyszerű, természetes, de ott, hol a szívre akar hatni, emelkedett és komoly czéljához mért költői lendülettel bir, s így nem csupán az értelemre, de az érzelemre s az akaratra is tud hatni. Az oktató rész után következő alkalmi imákban olyan érzelmeken szólaltatják meg a fiatal leányokat, mely korukhoz, szív- és értelemvilágukhoz való, s a gyermeki lélek ismeretéről tanúskodik. Az ifjú leányok vezetésével foglalkozó tanítónők figyelmét épen ezen szempontból hívjuk fel ezen igazán hézagpótló s remélhetőleg gyorsan elterjedő tan- és imakönyvre.

*

«ERZSÉBET ÉS HUNGÁRIA». Drámai költemény. Irta *Tordai Grail Erzsi*. Zenéjét szerzé Gáll Anna. Kiadta Singer és Wolfner; illetve Rózsavölgyi Gyula.

Az országszerte tartatni szokott Erzsébet-ünnepek czéljaira kitünő szolgálatot tevő szép költeménynek ez alkalommal csak megjelenéséről adunk hírt, mivel arról folyóiratunk 1899 februári számában is megemlékeztünk. Kapható Singer és Wolfnernél, Andrássy-út 10.; a zenei rész Rózsavölgyinél, Kristóf-tér 4.

*

Beküldött könyvek. A Pozsonyban megjelenő Stampfel-féle tudományos zsebkönyvtárnak 26—36. kötetét vettük. E füzetek is megerősítettek minket a vállalat iránt táplált jó véleményünkben. Szakszerűen jól megírt és olcsó füzetek, melyekben mindenki megtalálhatja azt a tudnivalót, a mire szüksége van, ha elmélyedni ugyan nem kiván az egyes tudományágakban, de az iskolában szerzett ismereteit felujítani, pótolni vagy kiegészíteni akarja. A most beküldött füzetek a következők: 27—30. Arúisme-lexikon. Irta *dr. Kóos Gábor*. 31—34. Magyar magánjog. Irta *dr. Katona Mór*. 35. Számtan. Irta dr. Lévay Ede. 36. Logarithmus táblák. Összeállította Polikeit Károly. Egy füzet ára 30 kr.